

Tetoviranje kao iskazivanje emocionalnog i društvenog statusa kod žena

---

Kljajić, Azra

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:616939>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

Sveučilište Sjever

Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

Završni rad br. 218_NOV_2022

Tetoviranje kao iskazivanje emocionalnog i društvenog statusa kod žena

Azra Kljajić, 3380/336

Koprivnica, kolovoz 2022. godine

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo		
STUDIJ	preddiplomski sveučilišni studij Novinarstvo		
PRISTUPNIK	Azra Kljajić	MATIČNI BROJ	3380/336
DATUM	8. 6. 2022.	KOLEGIJ	Vizualna komunikacija i novi mediji
NASLOV RADA	Tetoviranje kao iskazivanje emocionalnog i društvenog statusa kod žena		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	Tattooing as an expression of women's emotional and social status		
MENTOR	Luka Danijel Borčić	ZVANJE	doc. art
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. izv. prof. dr. sc. Iva Rosanda Žigo, predsjednica		
	2. doc. dr. sc. Mario Periša, član Luka Danijel Borčić, mentor		
	3. doc. art. Luka Dijel Borčić, mentor		
	4. doc. dr. sc. Željko Krušelj, zamjenski član		
	5.		

Zadatak završnog rada

BROJ	218_NOV_2022
OPIS	<p>Tema ovog završnog rada je "Tetoviranje kao iskazivanje emocionalnog i društvenog statusa kod žena", a zadatak rada je istražiti tehniku i kulturni kontekst kroz povijest pa sve do danas. Pristupnica istražuje vrste i stilove tradicionalnog i suvremenog tetoviranja, jer je okosnica ovog istraživanja tetoviranje žena u Bosni i Hercegovini te feminizam i tetoviranje u zapadnoj kulturi. Izabrani sugovornici morali bi biti blisko povezani s kulturom tetoviranja današnjice. Pristupnica će u radu odgovarati na sljedeća istraživačka pitanja: tetoviraju li se žene danas kako bi izrazile svoje stavove, svoj identitet i, naposljetku, svoju društvenu emancipaciju, da li te tetovaže danas ponosno pokazuju i jesu li suvremene društvene norme pomaknule svoje granice pa su zato tetovirane žene prihvaćenije u društvu.</p> <p>U radu je potrebno:</p> <ul style="list-style-type: none"> - istražiti povijest i razvoj tetoviranja; - ukazati na vrste i stilove tetoviranja; - opisati kako su u povijesti korištene tradicionalne hrvatske tetovaže u Bosni i Hercegovini; - obrazložiti povezanost tetovaža s feminizmom; - definirati sugovornike kako bi se istražile uzročno-posljedične veze tetoviranja; - izvući zaključke o tome kako i zašto žene danas koriste tetovaže.
ZADATAK URUČEN	9. 6. 2022.

Sveučilište Sjever

Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

Završni rad br. 218_NOV_2022

Tetoviranje kao iskazivanje emocionalnog i društvenog statusa kod žena

Studentica

Azra Kljajić, 3380/336

Mentor

Luka Daniel Borčić, doc. art

Koprivnica, kolovoz 2022. godine

Predgovor

Inspiracija za temu ovog završnog rada proizašla je iz ljubavi prema crtežima na koži. Odmalena su me tetovaže fascinirale i znala sam da to nije samo običan crtež na koži, već umjetničko djelo koje za pojedinca ima veliko značenje, a ujedno šalje određenu poruku. Ovim radom želim dokazati da su danas tetovaže prihvaćene kao modni dodatak, iskazivanje stavova i individualnosti jer ih i sama posjedujem.

Ovim putem želim se zahvaliti svima koji su mi bili podrška u mojem obrazovanju, obitelji i prijateljima, ali i svim profesorima Sveučilišta Sjever, Posebno se želim zahvaliti mentoru, doc. art. Luki Borčiću i komentorici izv. prof. dr. sc. Ivi Rosandi Žigo, koji su mi pomogli i usmjerili me oko ove teme.

Također se želim zahvaliti Ivani Štuki, Elizabeti Knapić, Morani Schwarz i Josipi Tokić što su izdvojile vrijeme i pristale na intervju.

Sažetak

Ovaj se završni rad bavi temom tetovaža koje služe za iskazivanje emocionalnog, individualnog i društvenog izražavanja. Tetovaže i simboli mijenjali su se kroz povijest, nekad su bili vezani uz tradiciju određenih kultura, rituala, vjera i grupa. Žene su se počele tetovirati kako bi izrazile bunt prema patrijarhalnom odnosu gdje se ženu sagledavalo kroz prizmu obitelji i rađanja djece. Razvojem feminizma tetovaže su ženama služile kako bi pokazale da imaju kontrolu nad svojim tijelom te su ga koristile kao alat za komunikaciju. Danas su tetovaže postale dio modnog dodatka koji vidamo kako kod muškaraca tako i kod žena, kako bi izrazili svoju individualnost.

Proveden je i strukturirani intervju kojim su ispitane četiri sugovornice (*tattoo* majstorice) koje su usko vezane za ovu temu.

Ključne riječi: tetovaža, feminizam, komunikacija, identitet, individualnost

Summary

This final project is dealing with tattoos which are used for emotional, individual and social expression. Tattoos and symbols have changed through history, they used to be related to traditions of certain cultures, rituals, religions and groups. Women started getting tattoos to express rebellion against the patriarchal relationship where the woman was seen through the prism of the family and giving birth. With the development of feminism, tattoos served women to show that they have control over their body and they used them as a communication tool. Today tattoos are a part of a fashion accessory which we see in men as well as in women to express their individuality. A structured interview was conducted by which four interlocutors (tattoo artists) were questioned who are closely related to the topic.

Keywords: tattoo, feminism, communication, identity, individuality

Sadržaj:

1. UVOD.....	1
2. Tehnika i kultura tetoviranja	2
3. Povijest tetoviranja.....	4
4. Podjela tradicionalnog tetoviranja	8
5. Suvremeno tetoviranje	10
6. Stilovi tetoviranja.....	13
7. Tradicionalno tetoviranje žena u Bosni i Hercegovini.....	32
8. Feminizam i tetoviranje.....	35
9. Tetoviranje žena u zapadnoj kulturi.....	39
10. Najpopularnije ženske tetovaže (današnjice).....	50
11. Metodologija	57
12. Interpretacija rezultata	58
13. Rezultati istraživanja i rasprava	65
14. Zaključak	66
15. Popis slika:	67
16. Literatura:.....	78

Sveučilište
SjeverSVEUČILIŠTE
SJEVERIZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Azra Kljajić (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Tetoviranje kao iskazivanje emocionalnog i društvenog statusa kod žena (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Azra Kljajić
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Azra Kljajić (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Tetoviranje kao iskazivanje emocionalnog i društvenog statusa kod žena (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Azra Kljajić
(vlastoručni potpis)

*„Tvoja ogrlica se može slomiti, frau drvo se može raspuknuti, ali moje tetoviranje je neuništivo.
Ono je svevremenski dragulj koji ćeš ponijeti sa sobom u grob.“*

(stih iz tradicionalne polinezijske pjesme, autor nepoznat)

1. UVOD

Komunikacija se odnosi na proces u kojem jedna ili više osoba šalju i primaju poruke koje se nalaze u nekom kontekstu, imaju određen učinak i daju neke povratne informacije.

Tetoviranje, tj. tetovaže sredstvo su neverbalne vizualne komunikacije i prezentiraju kulturološku, vjersku i socijalnu pripadnost. Ne predstavljaju samo ukrase, već šalju i poruke s određenim ciljem. Nosile su poruku pripadnosti određenoj kulturnoj klasi, tradiciji, vjerskoj pripadnosti te označavale položaj u društvu. Možemo reći da je tetovaža jedan oblik pokretača komunikacije uz pomoć raznih simbola, tj. crteža. Nositelji tetovaža one predstavljaju njihovu ideju, želju, poruku koju žele prenijeti, a često u pokušaju komuniciranja onoga što smatraju svojim identitetom. U vizualnoj komunikaciji mogu biti istovremeno impresivne i ekspresivne. Povijesno gledano, tetovaže su ponajviše tradicijskog ili vjerskog karaktera te one predstavljaju voljnu tjelesnu modifikaciju i motivirane su okolinom i kulturom pojedinca.

Ovisno od kulture, simboli i funkcije tetovaža se razlikuju. Ukrašavajući svoje tijelo tetovažama, nositelj komunicira sa svojom okolinom i artikulira svoje stavove, strahove, želje i pripadnost. Stalna evolucija ljudskog društva također je utjecala na estetske standarde koji su se mijenjali tijekom stoljeća.

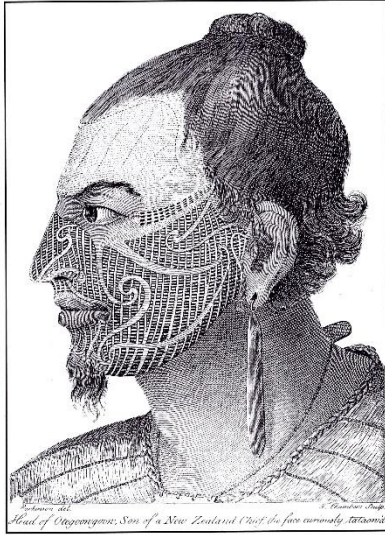
2. Tehnika i kultura tetoviranja

Prema Hrvatskoj enciklopediji tetoviranje je oslikavanje ljudskog tijela tako da se obojeni trajni pigment unosi pod kožu. Pigment je najčešće bio crne boje i unosio se iglom, trnom ili nekim drugim oštrim, tankim predmetom. Pri tetoviranju se također koristio mulj, pepeo, drveni ugljen i čađ, a nanosili su se uz pomoć niti kroz kožu ili na sitne brazgotine koje su učinjene različitim oštrim predmetima.

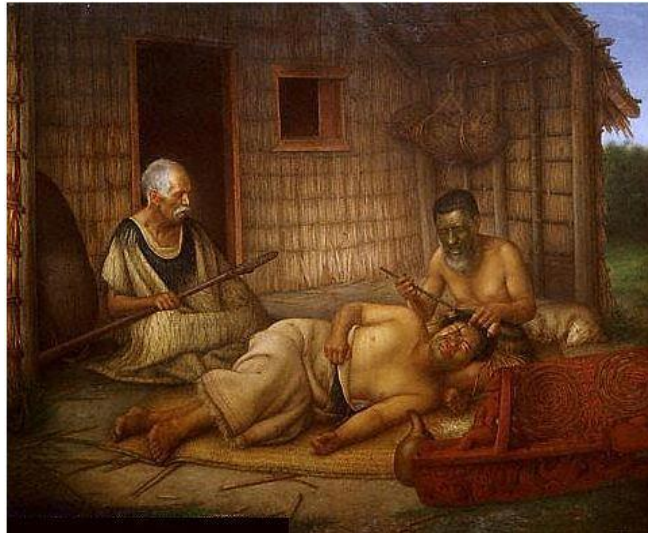
„Kako Poon (2008) navodi, prva tetovaža je vjerojatno produkt slučajnog zaostajanja pigmenta u tijelu prilikom ozljede, što je kasnije potaklo ljude na modifikaciju vlastitog tjelesnog izgleda. U svojoj disertaciji Poon (2008) također spominje četiri osnovna načina umetanja pigmenta u kožu zabilježena u etnografskim radovima: rezanje s premazivanjem, prošivanje, tapkanje i ubadanje“ (Kovačić, 2016: 7).

„Prema Hustić (2013) prva se metoda sastoji od zarezivanja kože i utrljavanja pigmenta u otvorenu ranu. Prošivanje kože radi se iglom s koncem pri čemu tinta u koju je konac bio umočen ostaje pod kožom. Tapkanje zahtijeva dvije alatke – jedna je alatka s radnim rubom (u obliku jedne/više igala ili češlja) pričvršćenim okomito na držak, dok je druga štap kojim se tapka po prvoj. Četvrta metoda jest ubadanje kože alatkom na kojoj radni rub stoji paralelno s drškom, pri čemu se koristi samo sila ruke tetovirača“ (Kovačić, 2016: 11).

Pigmenti koji se koriste pri tetoviranju moraju biti netopivi i relativno veliki kako bi se izbjegla razgradnja samog pigmenta pod utjecajem imunološke reakcije organizma na nepoznatu supstancu koja se našla u organizmu. Gore navedene tehnike možemo pronaći kod raznih domorodačkih kultura, kao što su maorske, polinezijske, inuitske i druge. Pri tetoviranju korišteni su različiti alati kao što su obične igle ili noževi, a s vremenom nastaju složeniji alati koji se sastoje od više dijelova (Hustić, 2013: 3).

Slika 1 Tetovirano lice

Slika 2 Tetoviranje kod Maora

Danas je fenomen tetovaže prisutan u cijelome svijetu, a smatra se da ju je Europa usvojila nakon povratka europskih moreplovaca i putnika koji su se vratili s područja Tahitija i Havaja. Najznačajniji među njima je kapetan James Cook, koji se vratio s Polinezijskih otoka 1769. godine te je pričao i opisivao izvorne tetovaže koje je europska kršćanska aristokracija doživljavala kao oblik barbarstva. Zorne skice tetovaža i uzoraka skicirao je John Webber, koji ih je kasnije prezentirao svijetu. Vjeruje se da je pojam tetovaže načinjen od dviju riječi. Prva je riječ “ta”, koja potječe iz Polinezije, a njezino je značenje udaranje u nešto, a druga je riječ “tatau”, koja je tahićanskog porijekla i označava umetanje pigmenta pod kožu ostrim predmetom. Engleska je inačica za tetoviranje riječ *tattoo*, a njemačka je *tätowieren* (Herceg, 2017:343).

Slika 3 James Cook

Slika 4 Maori – žena

Ona je danas postala dio suvremene kulture te je jedna od najrasprostranjenijih tjelesnih modifikacija nastalim pod raznim utjecajima okoline i kulture u kojoj se pojedinac nalazi. Možemo reći da svaki pojedinac koji posjeduje tetovažu neverbalno komunicira s okolinom i odašilje određenu poruku, a o publici ovisi način na koji će se ona interpretirati.

3. Povijest tetoviranja

Tetoviranje je prisutno kroz cijelu povijest čovječanstva, ali se tehnika i alati tetoviranja s vremenom mijenjaju. Arheološke tragove tetoviranja nalazimo na kipićima s prikazima tetovaža koje datiraju 12 tisuća godina unazad. Ujedno, oni su i najstariji arheološki dokazi tetoviranja. Dokaz tomu su jomonske keramičke figure pronađene u Japanu, koje datiraju 10 tisuća godina prije Krista. Smatra se da je tetoviranje u Japanu prakticirano do 300. godine iz vjerskih razloga, a čija je uloga bila tjeranje zlih duhova. Do 15. stoljeća tetovaže su prakticirane samo kod niže klase, a od 15. stoljeća bile su općeprihvaćene. Iz razdoblja eneolitika i neolitika pronađeni su kipići izrađeni u kamenu iz kosti, ukrašeni raznim apstraktnim urezima i bojama. Pronađeni su u jamama te grobovima, a smatra se da su to prikazi tetovaža (Hustić, 2013: 9).

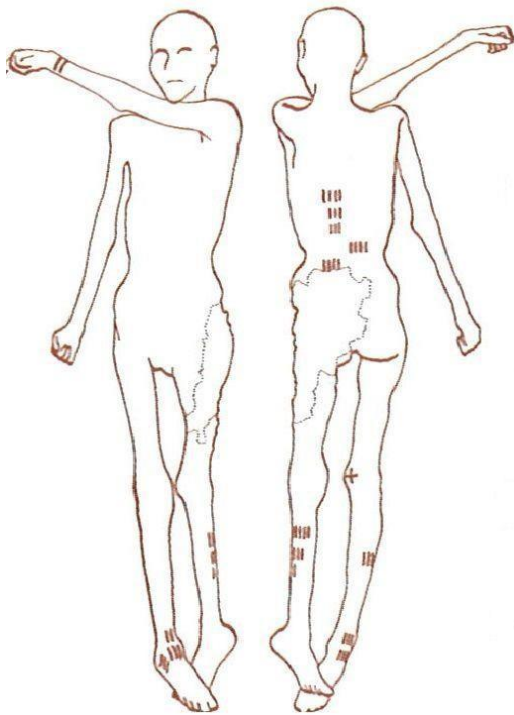

Slika 5 Jomonski kipić

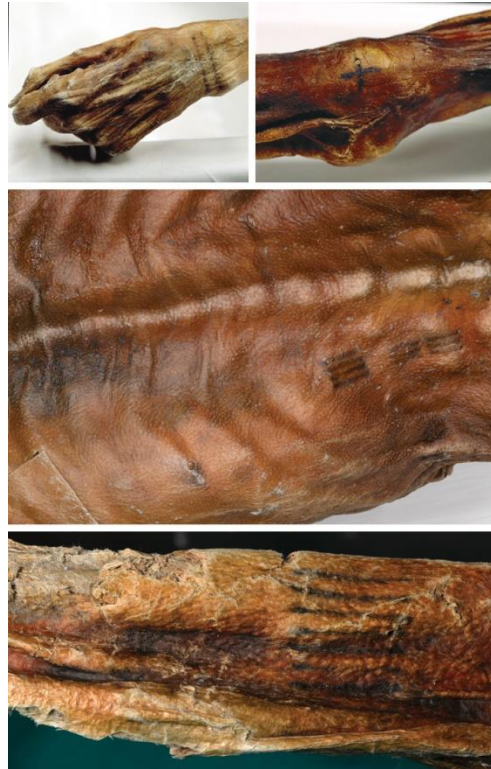

Slika 6 Cucuteni tetovaže

Najznačajniji dokaz tetoviranja pronađen je u austrijskim Alpama blizu Innsbrucka 1991. godine, a to je zamrznuta mumija nazvana Ötzi. Ona posjeduje najstariju poznatu tetovažu, koja datira iz 3300 pr. n. e. Tijelo mumije prekriveno je crnim tetovažama koje imaju formu paralelnih linija. One su smještene na području zglobova te na leđima. Smatra se da su one služile u medicinske svrhe kako bi ublažile bol, a toj tvrdnji u prilog ide činjenica da se ta mjesta koriste u svrhu ublažavanja boli uz pomoć akupunkture. Nakon Ötzija slijedi pronalazak drugih mlađih ledenih mumija u grobnicama ruskih stepa te egipatske tetovirane mumije. U kulturi starog Egipta žene koje su nosile tetovaže smatrale su se ženama „sumnjivog statusa“ ili su bile „kraljevske konkubine“ (Dalke, Blankenship, 2015).

Slika 7 Prikaz tetovaža na mumiji i položaj u kojem je nađena

Slika 8 Prikazi tetovaža na mumiji

Naslućuje se da povijest tetoviranja seže i do paleolitika radi pronalaska raznih artefakta u Europi za koje se smatra da su služili pri tetoviranju. Alati koji su služili za tetoviranje zbog svoje veličine i krhkosti rijetko se nalaze, a ako se i nađu teško je detektirati njihovu namjenu. Za ove tvrdnje ne postoje čvrsti dokazi jer ljudsko tijelo, tj. koža se ne može tako dobro očuvati te tetovaže žive i umiru sa svojim vlasnicima. Naslućuje se da je tetoviranje započelo u Starom svijetu, tj. Africi i Euroaziji (Hustić, 2013: 1).

Kod mnogobrojnih povijesnih plemena pronalazimo tradicionalne običaje tetoviranja na raznim dijelovima tijela. To su brojna polinezijska plemena, Maori, afrička plemena, sjevernoamerički Indijanci... Europa bilježi tetoviranje kod starih barbarskih plemena. U periodu Rimskog Carstva Rimljani su imali običaj svoje robove tetovirati po grčkom uzoru. U ranokršćanskoj povijesti novim su robovima tetovirali kršćanske simbole kako bi ih obilježili u društvu. Nema dokaza za dobrovoljno tetoviranje kršćanskih simbola kod samih kršćana (Marinović, Skelin, Uzun, Kozumplik, Mimica, 2012: 217).

Tetovaže imaju različito kako obilježje tako i ulogu, ovisno o osobi koja ih nosi. Koriste se u magičnim obredima kao talismani za zaštitu od zlih duhova, bolesti, nesreća te raznih katastrofa. Također se koriste u različitim religijskim ritualima kao potvrda za prelazak duše u drugi svijet. Žene koje su posjedovale tetovaže ili neke druge tjelesne modifikacije smatrale su se privlačnijima, dok je zapadnim kulturama taj običaj bio barbarski. Naravno, postojali su pojedinci koji se nisu željeli tetovirati, ali oni bi tada bili kritizirani ili odbačeni od tadašnjeg društva. Danas tetovaže služe kako bi pojedinci iskazali svoja uvjerenja, stavove, želje i vjerovanja (Herceg, 2017: 434).

U svojoj knjizi „Bodies of Inscription“ (2000) DeMello opisuje kako su u tradicionalnim društvima tetovaže ukorijenjene te, iako su dekorativna karaktera, služile su u komunikaciji i isticanju položaja. Njima se također prikazivao bračni status pojedinca, vjerska pripadnost, prikaz važnih životnih dostignuća... Svaki narod tetovira specifičan dio tijela, tako u japanskoj tradiciji *irezumi* su tetovaže na tijelu, dok maorska plemena s otočja Novog Zelanda imaju facijalne tetovaže.

Također navodi kako su stare civilizacije poput Perzijanaca tetovaže koristile u svrhu dehumanizacije čovjeka. Njima su obilježavali svoje robove, zatvorenike i vojnike, a čija je svrha bila ista kao i žigosanje stoke kako bi se obilježilo i prikazalo nečije vlasništvo. U novijoj povijesti takvo nasilno obilježavanje ljudi nalazimo u 20. stoljeću u Njemačkoj u vrijeme nacizma, kad su ljudi u koncentracijskim logorima bili obilježeni tetovažama brojeva. Nasuprot spomenutoj praksi nasilnog obilježavanja, danas se zatvorenici dobrovoljno tetoviraju kako bi prikazali status i pripadnost određenoj grupi glede drugih zatvorenika. Može se reći da su pojedina zanimanja povezana s tetovažama, kao što su pomorci, kao i pojedine socijalne skupine (bande, motoristi, kriminalci).

U raznim plemenima tetovaže su se koristile kao oznaka odrastanja, tj. prelaska u „odrasli svijet“, a takve su tetovaže izvođene u posebnim ritualima, kao i ostale tjelesne modifikacije. Mladi muškarci u takvim su obredima morali trpjeti bol, ne samo pri tetoviranju već i u skarifikaciji te obrezivanju kako bi dokazali svoju muškost i da su zaslužili biti prihvaćeni u društvo odraslih. Kod inuitskih plemena zabilježeno je tetoviranje žena kao dio rituala njihova prijelaza u odrasli svijet te njihove spremnosti za brak. O tom običaju svjedoče pronađene mumije na Greenlandu 1972. godine (Kovačić, 2016: 9-10).

Afrička plemena, Eskimi, pripadnici naroda na području Aljaske tetovaže i druge tjelesne modifikacije nazivali su *body paintingom* ili *body artom*. Boja koju su nanosili u religijskim

ritualima bila je simboličke prirode te je označavala plodnost, krv i smrt (Žaja, Uzun, Kozumplik, Milas, Mimica, 2018: 107-108).

Na karnevalima i u cirkusima krajem 19. stoljeća susrećemo tetovaže kao vid atrakcije koja je služila za financijsku dobit. Artisti (žene i muškarci) su imali prekriveno čitavo tijelo tetovažama, a služile su im kao artistički kostim i bili su „običnim“ ljudima atrakcija (Tkalčić, 2013).

4. Podjela tradicionalnog tetoviranja

Tradicionalno tetoviranje možemo podijeliti na nekoliko skupina, a to su (Borovac, 2007):

Plemićke tetovaže – obično postoje određeni simboli rezervirani za plemstvo kao znak ranga i podrijetla. U svim kulturama plemići imaju najbolju odjeću, opremu, oružje, hranu i sklonište. Također su imali najkvalitetnije i najskuplje tetovaže načinjene od vrsnih i dobro plaćenih majstora. U povijesti nalazimo brojne primjere heraldičkih simbola tetoviranih na članovima europskih kraljevskih i aristokratskih obitelji, kao i na plemićima u Sjevernoj Americi, Aziji, Africi i Oceaniji (Pacifik).

Identifikacijske tetovaže – bezbroj varijacija ove vrste tetovaža ukazuje na pripadnost regiji, religiji, plemenu, zanimanju ili ideologiji. U svakom regionalnom stilu također postoje šifrirani rangirani sustavi simbola pa su poput aristokratskih tetovaža otkrivale identitet nositelja.

Tetovaže kao oznaka postignuća – ove su tetovaže često sastavni dio regionalnih stilova, a rezervirane su za pojedince određene skupine koji su poznati po velikim uspjesima u ratovanju, poštovanoj profesiji ili liječenju. Takve tetovaže bile su dokaz dalekih putovanja i hodočašća. Vjerodostojnost takvih tetovaža štitila se vjerovanjem da će krivotvoritelja i nositelja lažnih tetovaža postignuća pratiti loša sreća, bolest te prokletstvo. Ovo plemensko praznovjerje nije bez smisla jer ako se varalica ne može dokazati kao ratnik ili gospodar za kojeg se predstavlja, on strada.

Terapijsko tetoviranje – u povijesti nalazimo puno primjera tetovaža koje su se koristile za liječenje ili prevenciju određenih bolesti. Pronađene su brojne mumije s točkama i križićima koji su na prvu djelovali besmisleno. Temeljitim proučavanjem ispod tetovaža utvrđene su naznake

artritis i drugih bolesti. Poznato je da velik broj neinfektivnih nasljednih bolesti i posljedice ozljeda mogu biti psihoorganski pa se mogu liječiti placebo-efektom. Stoga tetovaže imaju mjesto u tradicionalnoj medicini mnogih etničkih skupina, ali za razliku od drugih šamanskih rituala tetovaže mogu ojačati imunološki sustav organizma jer tijelo proizvodi antitijela tijekom procesa zacjeljivanja rane na mjestu tetovaže. Povišena razina antitijela ostaje ispod tetovaže tijekom cijelog života kao reakcija na boju koja se nalazi na tom mjestu. Primjer terapijskog tetoviranja nalazimo kod Ötzija.

Obredno tetoviranje – u svim kulturama postoje neke ceremonije inicijacije koje obično prate tetoviranje. Bilo da se radi o pretpovijesnom plemenu, današnjim obožavateljima – navijačima ili drugim zatvorenim skupinama, pojedinac koji je spreman podnijeti bolnost tetoviranja i ostvariti neizbrisiv trag pripadnosti dokazuje da je spreman preuzeti i trpjeti posljedice tog čina. Drugi oblik ritualnih tetovaža su amajlije za tetoviranje, za koje se kaže da donose sreću, snagu, bogatstvo i hrabrost te zaštitu od nesreće i uroka. Te tetovaže povećavaju samopouzdanje u pothvatima za koje se pojedinci inače nebi usudili zbog straha ili praznovjerja.

Dekoratívne tetovaže – svi gore navedeni oblici tetovaža s vremenom postupno gube svoje izvorno značenje i postaju dio različitih kulturnih običaja. Iako je funkcija i značenje pojedinih tetovaža zaboravljena, njihov dizajn se i dalje tetovira kao modni dodatak.

Kazнено tetoviranje – korišteno je kako bi se obilježilo zločince, robove, poražene protivnike, preljubnike ili izopačene. Stari Atenjani tetovirali su svoje ratne zarobljenike crtežom sove, koja je ujedno bila i simbol Atene. Tako su Grci svojim robovima na licima ispisivali sve prijestupe koje su učinili, kao što su lijenost ili proždrljivost. U Japanu u periodu srednjeg vijeka sitnim kriminalcima tetovirane su vrste zločina koje su učinili. Tetovaže su bile na vidnim mjestima kao što su lice i podlaktice. Njihova je svrha bila strože kažnjavanje ako se isti zločin ponovi. Dobar primjer tog tetoviranja datira iz 20. stoljeća kada su na podlakticama ljudima u nacističkim koncentracijskim logorima tetovirali brojeve.

Kroz povijest sve vrste tradicionalnih tetovaža ostale su nepromijenjene uz kombinacije u tehnici njihova nastajanja. One su uglavnom crne, apstraktne u obliku životinjskih i biljnih ornamenata te su s naglašenim linijama i raznim popunjenim plohami. Tradicionalni i etnički motivi, kao i tehnike tetoviranja, stječu sve veću popularnost u čitavu svijetu. Tako je danas moderno tetoviranje

potaknulo sve veći interes za zaboravljene tradicije od kojih je poteklo, dajući im novu snagu. Tradicionalno i moderno tetoviranje danas doživljaju snažan procvat kojem se ne vidi kraja.

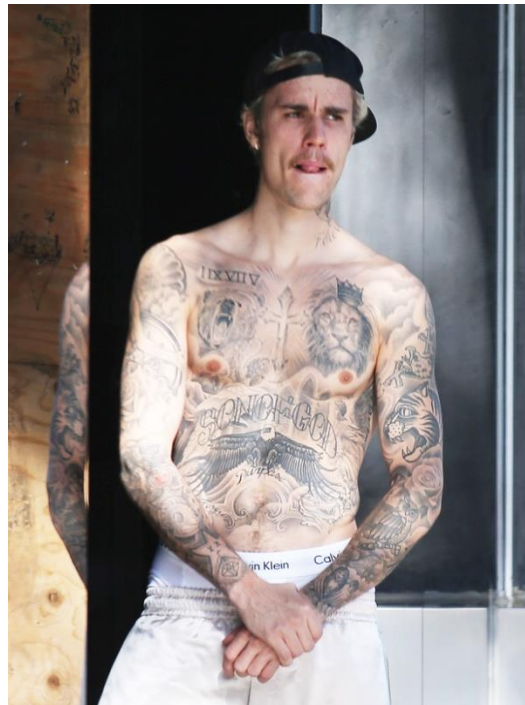
5. Suvremeno tetoviranje

Danas, pod utjecajem masovnih medija u zapadnom društvu, tetoviranje postaje sve popularnije. Također, razvijanje raznih tehnika i alata za tetoviranje doprinosi još većoj popularnosti, a jedna od ključnih uloga je ponuda i potražnja u kapitalizmu koja spušta cijenu kako bi bilo dostupno što većem broju ljudi.

Možemo vidjeti tetovirane osobe na televiziji, u novinama, časopisima, na društvenim mrežama... Nosioci tetovaža poznate su ličnosti kao što su sportaši, pjevači, glumci, dizajneri, TV voditelji... Mnogobrojne svjetski poznate ličnosti nose tetovaže i ponosno ih pokazuju te na taj način postaju uzori mladim ljudima diljem svijeta (npr. Angelina Jolie, Melanie Griffith, Justin Bieber, Victoria Beckham, Johnny Depp).

Slika 9 Angelina Jolie

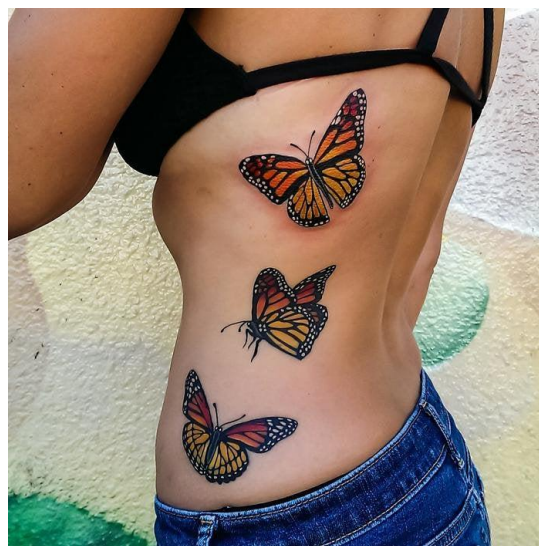
Slika 10 Justin Bieber

Praksu tetoviranja prihvaćaju razne dobne skupine bez obzira na ekonomski i društveni status. Ono se može smatrati kao razmjena dobara. Svaka punoljetna osoba može napraviti tetovažu kad god to poželi, naravno uz plaćanje. Tehnikom tetoviranja umeće se pigment (boja) pod kožu s namjerom da ondje i ostane. To se čini oštrim predmetom koji probija gornji sloj kože –epidermis, a pigment (boja) se sakuplja u donji sloj zvan dermis. Ovisno o vještini i spretnosti *tattoo*-majstora. Pigment (boja) može biti kako u površinskom tako i u srednjem ili dubokom sloju dermisa. Suvremene naprave za tetoviranje sadrže grupu igala koje probijaju kožu velikom brzinom na način da se pigment (boja) ravnomjerno rasporedi na određenu dubinu kože. Takvu kontrolu unošenja boje na određenu dubinu kože, tj. dermisa nemoguće je postići ručnim, tradicionalnim tetoviranjem. Vješti *tattoo*-majstori postižu brzinu od 90 do 120 uboda u minuti (Kovačić, 2016: 11).

Svaki period života podložan je određenim trendovima pa je to slučaj i kod tetoviranja. Kultura zapadnih tetovaža prolazi kroz razne trendove, iako smo već rekli da je tetovaža individualna i odraz želja i stavova. Kao što je modna industrija podložna promjenama te su stilovi odijevanja različiti i individualni, takav je slučaj i kod tetovaža. Nositelji tetovaža žele određenom tetovažom pokazati svoju osobnost, tako da si neki tetoviraju lik tigra ili lava kao simbol snage, dok drugi tetoviraju cvijeće i leptire kao simbol nježnosti, ljubavi i slobode. Većina ljudi današnjice tetoviraju određene simbole koji za njih imaju emotivno značenje. Naravno, uvijek postoje i postojeće pojedinci koji će se tetovirati samo da bi ispratili određeni trend.

Slika 11 Tetovaža lava na muškom tijelu

Slika 12 Tetovaža leptira na ženskom tijelu

Prve trendove tetoviranja nalazimo još iz perioda 1800-ih godina, kad su se prvi pomorci vraćali s putovanja iz dalekih novootkrivenih područja i na svojim su tijelima imali tetovaže kao suvenire i kao podsjetnik na njihova putovanja i istraživanja. Iz istog razloga tetovaže su se povezivale s mornarima. Početkom 1900-ih trend tetoviranja proširio se i na vojsku te na druge profesije. Tako su imali svoje tradicionalne simbole koji su ih određivali kojem rodu vojske pripadaju, lastavica simbolizira da je osoba proputovala više od 8 000 kilometara, a kornjača je predstavljala da je nositelj te tetovaže proputovao ekvator (Kovačić, 2016: 36).

U periodu 60-ih te 70-ih godina 20. stoljeća tetovaže postaju simbolom pobune te su ih najčešće imale marginalizirane osobe u društvu, poput bajkera i hipija. Krajem 80-ih i početkom 90-ih godina dvadesetog stoljeća popularizirane su *tribal* tetovaže. Pojavom interneta i progresivnom evolucijom tehnologije u društvu proširio se trend tetoviranja s temom biomehanike. Samim krajem 20. i na početku 21. stoljeća započinje stil pod nazivom *new school* (nova škola). Današnja *tattoo*-industrija doživjela je velike promjene i napredak kako u tnedovima tako i u raznim stilovima. Novi su stilovi detaljniji te imaju veće značenje za nositelja tetovaže. U nove stilove ubrajamo akvarel, *trash*-polku, crno-bijelu tehniku, *dotwork* i portrete. Pojedine tetovaže koje prikrivaju veći dio tijela odaju dojam odjevnog predmeta (Kovačić, 2016: 36-37).

Tetovirane osobe povezivali su s devijantnim ponašanjem negdje do 1990-ih godina, ali u današnje vrijeme tetoviranje je postalo učestala praksa mlađe populacije. Većina današnjih ljudi ima liberalnije poglede na tetoviranje u odnosu na prije i ono je postalo jedno od najpopularnijih modifikacija tijela. Mladi na tetovažu gledaju kao na nešto normalno i bezazleno, ono je za njih samo ukras na tijelu te tako pokazuju svoju osobnost (Kovačić, 2016: 38).

Upravo iz tih razloga danas postoje mnoga istraživanja i studije o tetoviranim osobama. Tako je studija Viren Swami sa Sveučilišta Anglia Ruskin utvrdila da postoje tri osobine ljudi među tetoviranim osobama. Zaključke je donijela na temelju intervjua i tetoviranih crteža koje su imale pojedine osobe. Tako je došla do zaključka da su tetovirane osobe ekstrovertirane, što znači da su otvorenije, vole komunicirati, energičnije su te ih okolina smatra zanimljivijima i susretljivijima. Također su jedinstvene, tj. imaju potrebu istaknuti svoju osobnost, kao i svoja razmišljanja, stavove i karakter. Zadnje navodi da tetovirane osobe vole nova iskustva, što znači da su spontani, vole avanture i nova poznanstva (Mehta, 2017).

U posljednja tri desetljeća u modernom društvu pojedinci su otkrili kožu kao „grubo“ platno za iskazivanje svojeg identiteta te tetoviranje više nije tabu. Vratili smo se prvim umjetničkim djelima i sada se više nego ikad prije „opisujemo“ tintom.

Velik dio muškaraca koji se odluče na tetoviranje najčešće će odabrati slike životinja s uvjerenjem da ta životinja predstavlja njihovu osobnost. Najčešće tetoviraju lava, tigra, zmaja ili zmiju koje simboliziraju snagu, hrabrost i moć. S druge strane, ženske tetovaže se uvelike znaju razlikovati od muških. Tako kod žena možemo vidjeti cvijeće, vile, jednoroge, leptire i suncokrete. Dupini su bili najpopularnije tetovaže za žene oko 1990-ih godina, ali danas su pomalo klišeji.

6. Stilovi tetoviranja

Stilove tetoviranja nije jednostavno podijeliti jer se svi postojeći stilovi međusobno isprepleću i nadopunjuju. Također postoje raznovrsni motivi i tehnike izvođenja tetovaža koje se nadopunjuju i kombiniraju.

Kroz povijest, one su bile uvjetovane te je pojedinac nosio određene simbole na svom tijelu koje mu je društvo nametnulo. Danas tetovaže pripadaju jednoj vrsti umjetnosti. Posljednjih desetljeća razvoj tehnike doveo je do pojave raznovrsnih stilova koji su prihvaćeni i prepoznatljivi diljem svijeta. Upravo ti raznovrsni stilovi tetoviranja svakoj osobi omogućuju da pronađu i izraze svoju osobnost i kreativnost.

Realizam – začetke realizma nalazimo izumom prve mehaničke mašine za tetoviranje početkom 20. stoljeća (Vlaho, 2020). Ovaj stil ne sadrži snažne obrise, tj. debele vanjske linije koje nalazimo u tradicionalnom tetoviranju, već se koriste sjene te kontrasti boja za oslikavanje, a slike su precizne, detaljne te sadrže točne prikaze iz stvarnog života. Realizam se najviše fokusira na lica, životinje te krajolike. Stil je specifičan jer je crtež realan i može se tim stilom ovjekovječiti portret drage osobe ili životinje. Paleta boja koja se koristi za ovaj stil nije ograničena, ali najčešće se koristi crna i siva boja jer upotrebom samo ove dvije boje povećava se mogućnost boljeg prikaza

detalja. Realizam spada u jedno od najtežih stilova te ove tetovaže podsjećaju na fotografiju ili stvarni 3D objekt. Ovaj stil se može kombinirati s bilo kojim stilom.

Slika 13 Realističan prikaz motiva lica

Slika 14 Realističan prikaz motiva žene s ružom

Slika 15 Realističan prikaz motiva sove

Slika 16 Realističan prikaz motiva dječaka

Japanski stil – smatra se jedna od najstarijih vrsta, potječe iz perioda prije naše ere. Crteže možemo podijeliti na četiri djela: mitologiju i religiju, floru, faunu i ljude koji su predstavnici japanske kulture (gejše, samuraji, redovnici). Svaki crtež ima značenje, npr. zmaj simbolizira mudrost, moć i samopouzdanje, tigar hrabrost i neustrašivost, dok cvijet cvjetajuće *sakure* označava krhkost ljudske egzistencije. Ovaj stil karakterističan je po svijetlim bojama, detaljima, vizualnom asimetrijom, malim sjenkama te podebljanim crnim obrisima. Tetovaže koje su nanosene na područje mišića znaju izgledati zgodno jer prilikom njihova pokreta tetovaže naizgled ožive. Unutar japanskog stila razlikujemo tradicionalni, tzv. *irezumi*-stil i neojapanski. Tradicionalni japanski stil temelji se na staroj japanskoj tehnici tetoviranja zvanj *tebori*, koji su popularizirali *yakuze*, organizirani japanski kriminalci. Njojapanski stil nije ništa drugo već modernizirani tradicionalni japanski stil u kojem su motivi realnije iscrtani (Vlaho, 2020).

Slika 17 Prikaz ptice u japanskom stilu

Slika 18 Prikaz gejše u japanskom stilu

Slika 19 Prikaz gejše u japanskom stilu

Slika 20 Prikaz tetovaže maske u japanskom stilu

Stil chicana – potječe iz Latinske Amerike, proširio se na Kaliforniju sredinom 20. stoljeća. Takve tetovaže nastajale su u američkim zatvorima gdje su ih meksički zatvorenici sami nanosili uz pomoć običnih šivaćih igala i tinte (Vlaho, 2020). Crteži u tom stilu napravljeni su elegantnim tankim crnim linijama. Te tetovaže imaju religijsku tematiku, slike Isusa, Djevice Marije ili neke citate koji imaju posebno značenje za osobu.

Slika 21 Prikaz Djevice Marije u chicana stilu

Slika 22 Primjer *chicana* stila

Slika 23 Prikaz tetovaže rukava *chicana* stilom

Slika 24 Prikaz Djevice Marije i anđela u *chicana* stilu

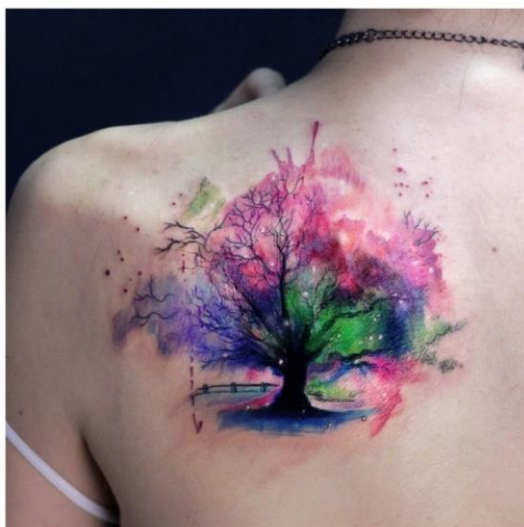
Akvarel stil – potječe iz New Yorka (Vlaho, 2020), a prepoznatljiv je po svjetlijim bojama i uzorcima koji su nanoseni iglom poput četkice. Odaju dojam umjetničkog djela koje se još nije osušilo, već se boja razlijeva. U oslikavanju se koristi širok spektar boja i može se oslikati gotovo sve, od cvijeta do portreta, a sve je ujedno elegantno. Ovaj stil uklapa se s mnogim drugim stilovima.

Slika 25 Prikaz fotoaparata u akvarel stilu

Slika 26 Prikaz cvijeta u akvarel stilu

Slika 27 Prikaz stabla u akvarel stilu

Slika 28 Prikaz pera u akvarel stilu

Trash-polka stil – nastao je u zapadnoj Njemačkoj 1998. godine (Vlaho, 2020). Uvijek se koriste samo dvije boje – crna i crvena. Slike koje se tetoviraju slične su kao kod realizma, a karakteriziraju ih kombinacija slova, apstraktni, prirodni, fotorealistični ili geometrijski oblici. U tom stilu najčešći su simboli smrti, slike lubanje, križeva i crvenog cvijeća. Fotorealistični portreti sadrže mnogo detalja te se prikazuju zajedno s grafičkim elementima, kao što su velika crna područja, geometrijski i apstraktni oblici te potezi kistom.

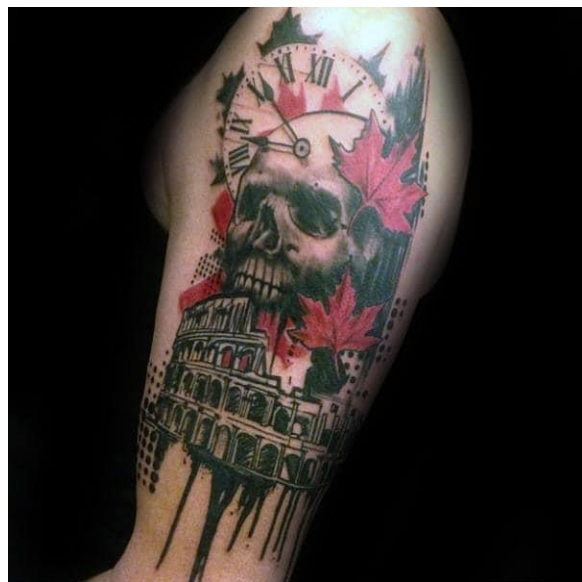
Slika 29 Prikaz kostura u *trash-polka* stilu

Slika 30 Prikaz tetovaže rukava u *trash-polka* stilu

Slika 31 Tetovaža prsa u *trash-polka* stilu

Slika 32 Tetovaža ramena u *trash-polka* stilu

Biomehanika – ovaj stil tetoviranja nastao je u trenutku kad je tradicionalno tetoviranje doživljavalo svoj vrhunac (Vlaho, 2020). Ovaj stil čine motivi uglavnom iz znanstvene fantastike. Crtaju se direktno na kožu te prate crte tijela. Daju dojam rastrgane kože koja otkriva određene mehanizme unutar ljudskog tijela. Odaju dojam robota ili vanzemaljca koji se nalazi u ljudskom tijelu.

Slika 33 Tetovaža biomehaničkog stila – rukav

Slika 34 Tetovaža biomehaničkog stila – podlaktica

Slika 35 Tetovaža biomehaničkog stila preko cijelih leđa

Slika 36 Tetovaža biomehaničkog stila na leđima

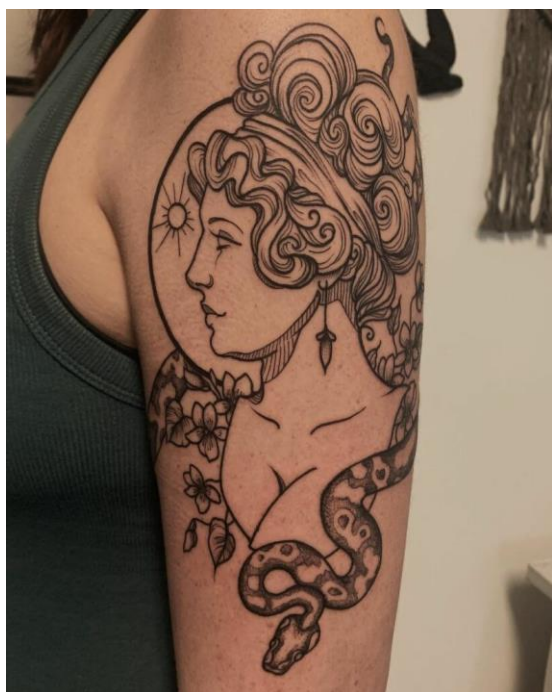
Ilustrirani stil – kombinacija je tradicionalnog tetoviranja i realističkog. Koristi se debljim obrisima s intenzivnom zasićenošću boja te odaje dojam ilustracije.

Slika 37 Prikaz žene u ilustrativnom stilu

Slika 38 Prikaz prozora u ilustrativnom stilu

Slika 39 Prikaz portreta u ilustrativnom stilu

Slika 40 Tetovaža leđa u ilustrativnom stilu

Lettering – ovaj stil odašilje specifičnu poruku, imena ili inicijale i veoma je popularan. S ovim stilom kombiniraju se i drugi stilovi. Najčešće se koristi kako bi se odaslala konkretna poruka, iskazala ljubav, osjećaji ili pripadnost nekoj skupini.

Slika 41 Tetovaža podlaktice u *lettering* stilu

Slika 42 Tetovaža *lettering*

Slika 43 Tetovaža *lettering* – "Blue Sky and Hard Rock"

Slika 44 Tetovaža *lettering* – "Chloe"

Black and grey – stil koji se povezuje s realizmom, koristi se samo crna boja koja se razrjeđuje vodom kako bi se dobile nijanse sive.

Slika 45 Tetovaža leđa u *black and grey* stilu

Slika 46 Tetovaža podlaktice u *black and grey* stilu

Slika 47 Tetovaža lava u *black and grey* stilu

Slika 48 Tetovaža ramena u *black and grey* stilu

American traditional / old school – popularizirao se 30-ih godina (Vlaho, 2020). Glavna je svrha ovog stila da crteži izgledaju staro. Crteži su oslikani debelim rubnim crnim linijama te izraženim crnim sjenčanjem. Koristi se ograničena paleta boja kao što su žuta, crvena i crna (kasnije su se počele koristiti još neke boje kao npr. ljubičasta). Motivi koji se ocrtavaju su tradicionalni, kao što su lubanje, pantere, ruže, bodeži te ženske siluete.

Slika 49 Tetovaža trupa i ruku u *old school* stilu

Slika 50 Tetovaža podlaktice u *old school* stilu

Slika 51 Tetovaža u *old school* stilu – motiv muškarca

Slika 52 Tetovaža bedra u *old school* stilu

New school – razvio se 1970. godina pod utjecajem američkog tradicionalnog tetoviranja. Razvitak ovog stila predstavlja uvod u otvorenost ka dijeljenju tehnika tetoviranja. Uključuje mnoge elemente tradicija tetoviranja kao što su: *irezumi*, *old school* te narodnu umjetnost (Vlaho, 2020). Možemo ga usporediti s *old schoolom* s obzirom na to da oba stila karakteriziraju naglašene vanjske linije. Karakteriziraju ga žive, svijetle boje, veliki obrisi, naglašene vanjske linije, pretjerani prikaz subjekta. Nerealne su radi preuveličanih detalja u predmetu, a često se mogu usporediti sa stilovima viđenim u animiranim filmovima, grafitima i temama u hip-hop kulturi, poput nazubljenih rubova te slova u obliku mjehurića.

Slika 53 Tetovaža u *new school* stilu – motiv pauna

Slika 54 Tetovaža u *new school* stilu – motiv mumije

Slika 55 Tetovaža u *new school* stilu – motiv mačka Slika 56 Tetovaža u *new school* stilu – motiv Pokemona

Surrealism (nadrealizam) – Salvador Dali imao je najveći utjecaj na ovaj stil (Vlaho, 2020). Previše su realistične da bi bile apstraktne, ali previše dvosmislene i nedosljedne da bi ostavile jedan koherentan dojam. Nadrealističke tetovaže mješavina su dijelova koji čine jednu fantastičnu kreaciju. Prikazuju galaksije, obrasce koji se ponavljaju, prirodu ili bilo koji drugi objekt umjesto ljudskog lica. Također nestalo lice koje viri iz krila buba i kamenih kipova, zvijeri koje kao da se izvlače iz geometrijskog portala dvodimenzionalnog oblika, nežive objekte koje tvore životinje, stvorenja koja čine čovjeka i čovjeka koji čini stvorenje.

Slika 57 Tetovaža ramena u *surrealism* stilu

Slika 58 Tetovaža u *surrealism* stilu – motiv portreta

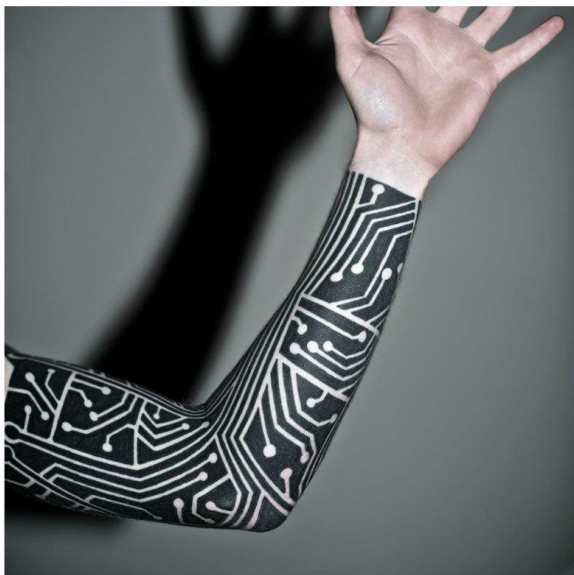

Slika 59 Tetovaža trupa i ruku u *surrealism* stilu

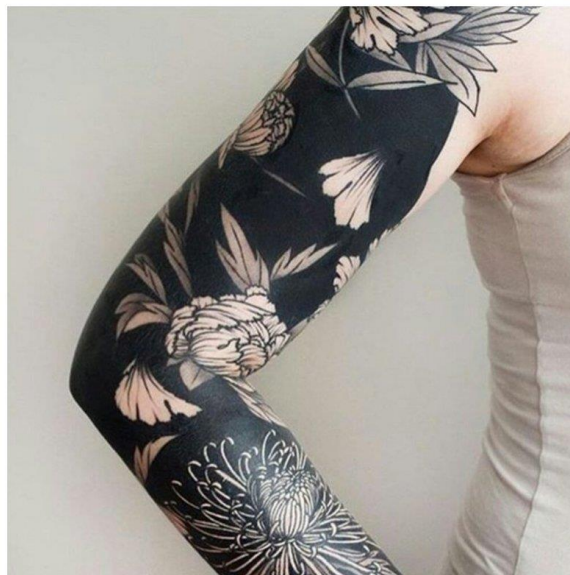

Slika 60 Tetovaža podlaktice u *surrealism* stilu

Blackwork – podrijetlo stila leži u drevnom plemenskom tetoviranju. Koristi se samo crna tinta. Možda u bližoj vezi sa svojim autentičnim podrijetlom, također uključuje geometrijski rad (često se sastoje od linija, oblika i točaka), kao i ukrasne tetovaže koje obično proizlaze iz dizajna inspiriranih kanom ili slično.

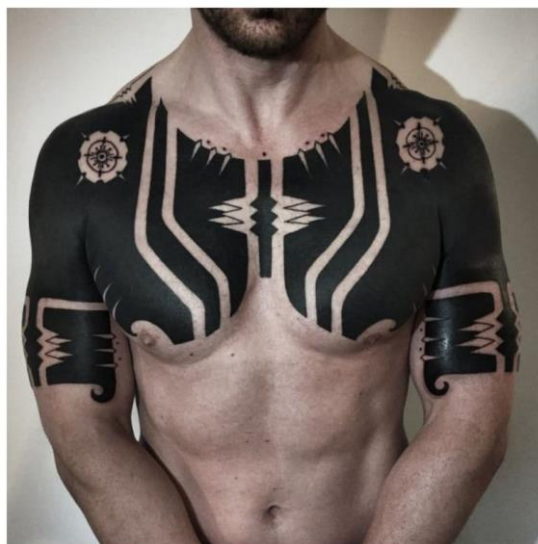
Slika 61 Tetovaža ruke u *blackwork* stilu

Slika 62 Tetovaža ruke u *blackwork* stilu – motiv cvjetova

Slika 63 Tetovaža ruke u *blackwork* stilu – morski motiv

Slika 64 Tetovaža prsa u *blackwork* stilu

Dotwork – tehnika koja od umjetnika zahtijeva da tetovira više točkica kako bi stvorio sliku ili vizualne efekte. Tehnika se često koristi za stvaranje cijelih slika, čak i portreta, ili za sjenčanje. Kada se koristi za sjenčanje, umjetnik će često koristiti crnu, sivu, tamnoplavu ili čak crvenu tintu. Često se kombinira s drugim stilovima tetovaža kako bi se stvorio intrigantan komad, može se koristiti za spajanje cijele slike ili za sjenčanje dizajna tetovaže.

Slika 65 Tetovaža bedra u *dotwork* stilu

Slika 66 Tetovaža potkoljenice u *dotwork* stilu

Slika 67 Tetovaža u *dotwork* stilu – motiv kompasa/vuka

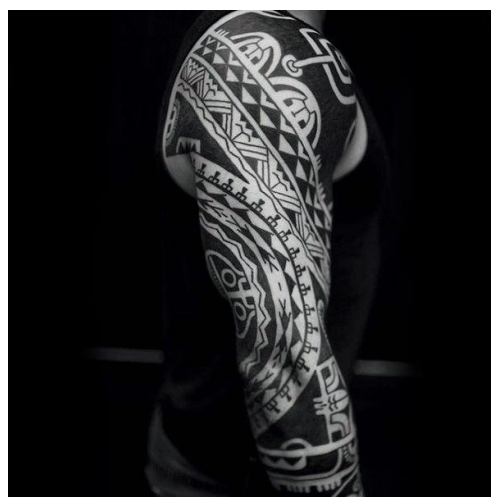

Slika 68 Tetovaža podlaktice u *dotwork* stilu

Tribal (plemenske tetovaže) – tetovaže su vrlo fascinantne i sjajan izraz umjetničkog dizajna. Plemenske tetovaže datiraju prije više od 5 000 godina tijekom brončanog doba. Tetovaže su imale osobe u različitim kulturama bez obzira na rasu i spol, a je njihovo značenje zavisilo o osobi koja ih je ima i o njezinim običajima i kulturi. Za europsku kulturu plemenska tetovaža bila je simbol članstva ili osjećaja pripadnosti, gdje su se članovi lako mogli identificirati kao pripadnici svoje rase ili kulture. Ramena, bedra, prsa i lice mjesta su koja se koriste u plemenskom tetoviranju.

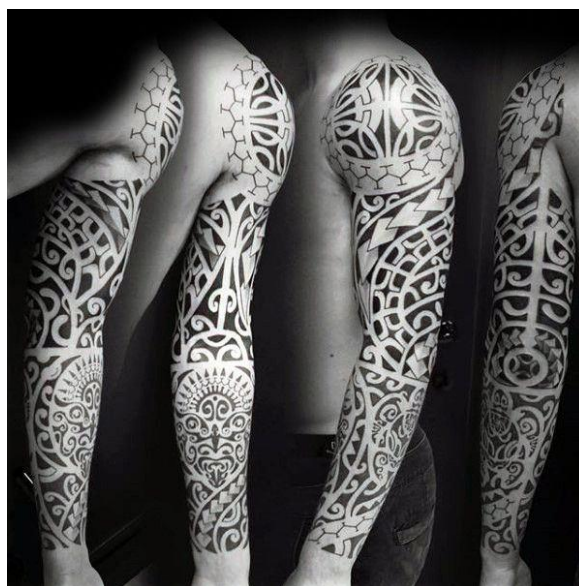
Slika 69 Tetovaža rukava u *tribal* stilu – prikaz sa svih strana

Slika 70 Tetovaža rukava u *tribal* stilu

Slika 71 Tetovaža leđa u *tribal* stilu

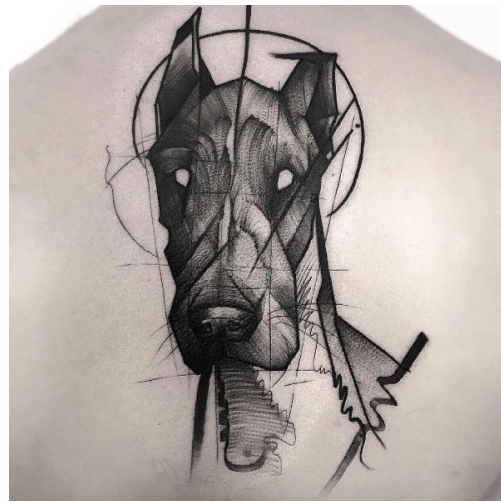
Slika 72 Tetovaža cijele ruke u *tribal* stilu – prikaz sa svih strana

Skiciranje (*sketchwork*) – takve tetovaže izgledaju kao da je netko olovkom nacrtao brzu skicu na koži. Ovo je iluzija skice tetovaže, što je čini jedinstvenim smjerom među stilovima tetovaža. Ovdje su fine linije sastavljene u motiv gotovo kao neka vrsta škrobotina, dajući mu izgled crteža olovkom. Kod tetovaže skice linije su namjerno iskorištene i naglašene tako da motiv podsjeća na nedovršenu ilustraciju. Koristeći mnogo malih finih linija, umjetnici naglašavaju sjenčanje i stvaraju teksturu u cijeloj tetovaži. Linije se preklapaju, ne zatvaraju ili su integrirane u geometrijske elemente, tako da skica tetovaže predstavlja savršenu nesavršenost i pretvara čak i najdosadniji motiv u osebujno umjetničko djelo.

Slika 73 Tetovaža u stilu *sketchwork* – motiv vuka

Slika 74 Tetovaža u stilu *sketchwork* – motiv psa

Slika 75 Tetovaža u stilu *sketchwork* – motiv jednoroga

Slika 76 Tetovaža u stilu *sketchwork*

7. Tradicionalno tetoviranje žena u Bosni i Hercegovini

O prapovijesnom podrijetlu te raširenog i općeprihvaćenog ukrašavanja kože sve do današnjih dana svjedoče razni etnografski i arheološki izvori te kulturna povijest samog naroda. Tetoviranje u našim krajevima, tj. na prostorima bivše SFRJ potječe iz ilirskih plemena prije više od tisuću godina, a tradicionalno tetoviranje svoj vrhunac dostiže u vrijeme Osmanskog carstva. To je period turskog osvajanja naših područja, posebno Bosne i Hercegovine od 1463. do 1878. godine. Tada su Turci otimali djevojke i dječake. Dječake su obučavali za janjičare kako bi popunili svoje redove, dok su djevojke odvodili u harem i za služiteljstvo. Kako bi se spriječilo odvođenje Hrvata katolika i njihova islamizacija, domišljati katolički svećenici došli su na ideju tetoviranja kršćanskih simbola (križ) na vidljivim mjestima, posebice na rukama, vratu i prsima. Takve tetovaže bile su zaštitni znak svih katolika, a prvenstveno žena (Herceg, 2017: 344 – 345).

Ovaj način tetoviranja dobio je naziv sicanje, a još se naziva bocanje, badanje, bockanje i šaranje. Taj se čin smatrao svečanim događajem te se obavljao na neki blagdan (Cvjetnica, Veliki petak, Uskrs), a najčešće se za tu prigodu koristio blagdan svetog Josipa – 19. ožujka, koji je inače tradicionalni zaštitnik Hrvata. Tim tetoviranjem naglili bi pripadnost katoličkoj vjeri i tako bi postali odbojni Turcima (Jukić, 2013: 205 – 206).

U tim vjerskim simbolima pronašli su temelj svoje nacionalnosti i životnu snagu u neizvjesnoj budućnosti. U nekim istraživanjima identificirano je 317 motiva koji se tetoviraju pojedinačno ili se kombiniraju s ostalim simbolima. Najčešći je simbol križa, zatim križevi s jelicama gdje jedna grana ide prema gore, a dvije prema dolje (Haluga, Sviličić, 2020: 146).

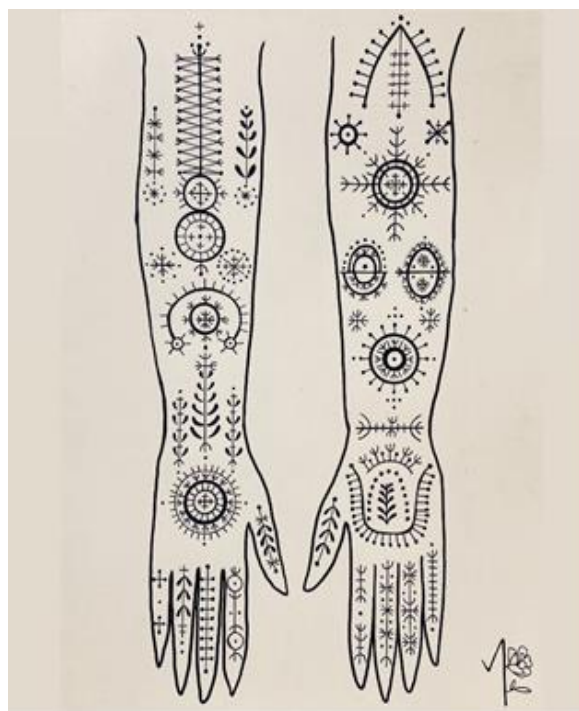
Slika 77 Ruke tetovirane žene

Slika 78 Tradicionalno tetoviranje žena

Slika 79 Tradicionalno tetoviranje ruku

Slika 80 Primjeri tradicionalnih tetovaža u Bosni

Na području današnje Bosne i Hercegovine, tačnije na području Kupresa, kod tetoviranja je bilo korišteno prokuhano majčino mlijeko u koje se dodavala tinta i gara te bi se ta mješavina nanosila na kožu užarenom iglom i iscrtavali bi se raznoliki simboli, tj. križevi. Ovaj običaj sačuvao se sve

do danas u nekim selima Bosne i Hercegovine, točnije u Lašvanskoj dolini, Rami, Jajcu, Kraljevoj Sutjesci. Ovo je važna etnološka cjelina u povijesnom i kulturnom sagledavanju Bosne i Hercegovine u cijelosti, al ponajviše je važna spoznaja da je tetoviranje kod katolkinja prvenstveno s područja srednje Bosne izvorno i unikatno u svijetu. Ovakvo tradicionalno tetoviranje u središnjoj Bosni i Hercegovini imalo je cilj doživotnog svjedočanstva kojoj vjeri i etničkoj skupini pripadaju svojim rođenjem (Gradinac, 2010).

Također na području Republike Hrvatske tradicionalno tetoviranje, tj. sicanje nalazimo u nekim selima koja se prostiru između Sinja i Šibenika. Na pragu 21. stoljeća običaj tradicionalnog tetoviranja izgubio je funkcionalno-komunikacijski smisao koji je imao u davnoj prošlosti. Može se reći da je tradicijski običaj tetoviranja praktički izumro te izvornog sicanja više nema. Postojanje ovog običaja još možemo rijetko vidjeti na starim ženama s tog područja (Žaja, Uzun, Kozumplik, Milas, Mimica, 2018: 104).

U zadnje vrijeme u Hrvatskoj se revitaliziraju simboli tradicionalnih tetovaža koje su se ukomponirale s ostalim istočnoeuropskim crtežima kako bi se na taj način očuvalo i razvijalo tzv. tradicionalno tetoviranje Hrvata (Švob, 2021).

Slika 81 Moderne hrvatske tradicionalne tetovaže

8. Feminizam i tetoviranje

Već devedesetih godina 20. stoljeća možemo uočiti da više od polovice tetoviranih osoba pripada ženskom spolu. One pripadaju različitim društvenim i profesionalnim krugovima, kao što su zdravstvene radnice, odvjetnice, menadžerice, savjetnice... Početkom 21. stoljeća učestvovalo se broj žena koje se tetoviraju. Postoje različiti povodi zašto se žene odlučuju tetovirati, a jedni od najčešćih su osobni ukras, tj. ljepota, jedinstvenost, sloboda, ženstvenost, neovisnost, pokazatelj vlastite individualnosti... Prve su tetovaže najčešće smještene na manje uočljivom mjestu, a s porastom broja tetovaža to se mijenja. Danas tetovažama žene izražavaju i ističu ono što im je najvažnije u životu (npr. ime ili sliku djeteta) ili se njima na neki način žele istaknuti i pokazati svoj bunt za pravo žena. Tetoviranje čini pobunu čiji je cilj rušenje ustaljenih i općeprihvaćenih slika žena kao pokorne, slabe te seksualno objektivizirane. Sve većim prihvaćanjem tetovaža kod žena smatralo se da se njima opasno ugrožava pitanje ženstvenosti i da tetovirane žene svojevrijem krše postojeće dotadašnje rodne norme. U zapadnim se kulturama hegemonijski muški autoritet djelomično održava kroz kompletnu kontrolu žena, a pogotovo njezina uvjerenja, vrijednosti i norme. Ta je kontrola regulirana i nadgledana sukladno s tadašnjom slikom ženskog tijela. Razne ustaljene društvene grupe utječu na regulaciju društvenih zakona, stavova te kulturnih normi prema raznim tjelesnim modifikacijama. Iako je već spomenuto, žene se iz davnina tradicionalno tetoviraju radi vjerskih, nacionalnih ili kulturnih uvjerenja, dok su danas tetovaže odraz i sredstvo kulturalne pobune. Tetoviranjem žene svjesno krše ustaljene tjelesne norme odbijajući savršenstvo koje im se konstantno nameće, a to je da je žensko tijelo „pasivno“ i „neozlijeđeno“. U današnjici možemo primijetiti da se pojedine žene drže dosadašnjih normi ženstvenosti, a druge ih ruše tako što ženstvenost pokušavaju prikazati kroz tetovaže. Nerijetko nailazimo da su se žene odlučile tetovirati nakon nekog traumatičnog događaja, a tetovaže su im omogućile da lakše prebrode traumu (zlostavljanje, bolest, nesreća). Tako se odlučuju na tzv. „muške“ motive, kao što su orao, bodež, lubanja, lav, zmija... Tako prikazuju da nisu nemoćne i ranjive, već samostalne i jake. Kako bi njihova poruka bila vidljiva i glasna, tetoviraju izložene dijelove tijela kao što su ruke, potkoljenice, vrat, prsa i šake (Trgovčević, 2021: 8).

Slika 82 Tetovaža zmije na ruci

Slika 83 Tetovaža lubanje na ruci

„Callaghan i Dann (2019) ponudili su dva koncepta ženskih tetovaža u kontekstu stvaranja značenja. Prvi se odnosi na značenje kao izvođenje 'dobre' ženstvenosti, gdje žene odabiru simbole vezane uz obitelj, primjerice imena, i tako pokazuju svoju posvećenost tradicionalnim vrijednostima poput odanosti, brige i pripadanja, a samim time njihove su tetovaže smatrane ženstvenima. Kada se tetovažom obilježava bitan događaj, osoba ili promjena, ona ima neku svrhu, a samim time i vrijednost, služi kao sredstvo komunikacije i ima emocionalnu vrijednost te potencijalno iscjeljujuću svrhu (prikriivanje ožiljaka – simbol snage, završetka određenog perioda života, osobnog rasta). Drugi je koncept značenja kao simbola autentičnosti, pri čemu žene traže smisao u svojim tetovažama kako bi izrazile pripadnost i povezanost s obitelji, partnerom ili prijateljima te ih smatraju važnim pokazateljem identiteta i povezanosti“ (Trgovčević, 2021: 8-9).

Slika 84 Tetovaža za parove

Slika 85 Tetovaža povezanosti s obitelji

Negativne asocijacije vezane uz tetoviranje pokušavaju se spriječiti pozicioniranjem tetovaža, njihovom jedinstvenošću i umjetnošću. Jedinstvenost pojedine tetovaže ima funkciju prikaza osobnosti pojedinca i komunikacijski aspekt, posebno kod žena. Ženama je u većini slučajeva bitno da njihove tetovaže šalju određenu poruku. S vremenom tetovaže gube na prvotnoj ideji, ali one su i dalje prisutne kako bi podsjetile na povijesno i osobno značenje. Kroz proces socijalne kategorizacije možemo razumjeti teoriju socijalnog identiteta pojedinca, kako bi se lakše donijele razne društvene odluke i ujedno razumjelo ponašanje pojedinca. Glavni je cilj socijalne kategorizacije mogućnost razlikovanja pojedinca, održavanje socijalnog statusa, zaštita sustava vrijednosti i na koncu interpretiranje komunikacije s drugima (Holmes, 2018).

„Hugenberg i Sacco (2008; prema Hastings i sur., 2016) odredili su tri koraka socijalne kategorizacije i stereotipiziranja koji mogu biti korisni u ispitivanju percepcije o tetoviranim ženama s obzirom na njihovu dob, a to su odabir, aktivacija te primjena kategorije. Odabir kategorije podrazumijeva neposredno sortiranje ljudi u kategorije koje bi mogle biti adekvatne za tu osobu, a bazira se na unaprijed zamišljenim 'tipovima' ljudi i ponašanja povezanih s tim kategorijama. S obzirom na to da koristimo ovaj proces kako bismo razumjeli društveni svijet oko sebe, bilo kakvo izvannormativno iskustvo ima tendenciju izazvati potrebu za evaluacijom i kategorizacijom. Kada se na određenu osobu ili grupu primijene odabrane kategorije, one se aktiviraju, a zatim se primjenjuju povezane pretpostavke i očekivanja. Primjena kategorije

uključuje praćenje i obradu jedinstvenih karakteristika pojedinca ili grupe te ga procjenjuje na temelju njegovog 'tipa' i odgovarajućih obrazaca ponašanja“ (Trgovčević, 2021: 9).

U procesu socijalne kategorizacije može doći do stigmatizacije, ako dolazi do nepridržavanja društvenih normi. Tako pojedinci koji nose tetovažu budu osuđivani od strane pojedinih promatrača. Mnoge žene koje su preboljele karcinom dojke, nakon mastektomije, ili ako su imale neku drugu operaciju, odlučuju se na tetoviranje kako bi sakrile ožiljke i time prikazale svoju hrabrost i pobjedu nad bolešću. S tetovažama bi imale osjećaj da su vratile izgubljeni dio tijela, što je vrlo važno u samom tijeku liječenja. Tetovaže koje su povezane s bolestima smještene su na uočljivom mjestu te imaju ulogu podizanja svijesti o bolesti, a ujedno prikazuju solidarnost i razumijevanje s tom bolešću. Time se može zaključiti da one imaju interpersonalnu funkciju jer komuniciraju s okolinom (Zeilinger, 2015).

Slika 86 Prikrivanje ožiljaka na obje dojke

Slika 87 Prikrivanje ožiljaka na jednoj dojci

9. Tetoviranje žena u zapadnoj kulturi

Prva tetovirana žena u SAD-u bila je Olive Oatman. Nju i njezinu sestru otelo je 1851. godine pleme Yavapis Indijanaca, a spasili su ih Indijanci iz plemena Mohave te su je prihvatili kao članicu vlastitog plemena. Iz tog razloga tetovirali su joj područje brade na njihov tradicionalni način. Nakon nekoliko godina vratila se doma te je postala atrakcija (Razzall, 2013).

Slika 88 Olive Oatman

Krajem 19. stoljeća na tetovaže se moglo naići na karnevalima i u cirkusima, a prvi javni prikaz ženskih tetovaža bio je na karnevalu „Circus Ladies“, gdje su se isticale žene čije je tijelo bilo u potpunosti prekriveno tetovažama te je izgledalo poput cirkuskog kostima. Vlasnici karnevala i cirkusa s takvim su ženama imali financijsku dobit, što je prikaz čistog kapitalizma i poslovnog ulaganja krajem 19. stoljeća (Dadić, 2017: 35).

One su ujedno žrtvovalе svoj društveni ugled radi posla, a s druge strane dobivale su novac, putovanja te javno priznanje. Okruženje u kojem su radile i živjele bila im je zamjena za obitelj koja ih je odbacila (Dalke, Blankenship, 2015).

Slika 89 Plakat za cirkus

Slika 90 Tetovirana žena koja radi u cirkusu

Margot Mifflin je proučavala tetovaže kod žena pokušavajući otkriti što pojedine tetovaže govore o njima. Ona zaključuje kako su tetovaže u zapadnoj kulturi oduvijek subverzivne za žene, a to se posebno ističe u 19. stoljeću kad su kršile društvene norme prema kojima su ženska tijela trebala biti skrivena, čista i kontrolirana. U to vrijeme smatralo se da žene ne bi trebale iskazivati svoje težnje, što je suprotno trajnom oslikavanju tijela kojima se prikazuju vlastite osobnosti. Početkom 20. stoljeća tetovirane pojedinke bile su stigmatizirane i povezivane s neprimjerenim ponašanjem. Ako su imale tetovaže na vidljivom mjestu, smatrane su „raspuštenicama“. U to vrijeme bile su popularne male diskretne tetovaže, a žene koje su bile u puno većoj mjeri tetovirane bile su znatno manje prihvaćene u društvu u odnosu na muškarce. Razlog je taj što su žene povezivali s prirodom, majčinstvom, ženskom intuicijom (Heller, 2013)...

Pojavom sufražetskog pokreta 1920-ih godina, ženske tetovaže su doživjele preporod. Tetovaže više nisu bile skrivane ispod odjeće, bio je to period izazova ženskog identiteta. U periodu između dvaju svjetskih ratova tetovaže su više bile posvećene romantičnim i domoljubnim temama. U to doba žene su dobile veću autonomiju, bile su više angažirane na upražnjena mjesta muškaraca koji

su bili u ratu. Tada je došlo do promjene uloga koje su žene preuzele u društvu. Pojavom prvih *tattoo*-umjetnica, kao što su Jessie Knight iz Velike Britanije i Millie Hull iz New Yorka, povećala se dostupnost tetovaža za žene. Nerijetko su u to vrijeme *tattoo*-umjetnice bile diskriminirane i nisu bile priznate kao stručnjakinje u tom području (Tkalčić, 2013).

Slika 91 Žena koja tetovira

Slika 92 *Tattoo*-studio

Tijekom 1960-ih i 1970-ih pojavila se kontrakultura i razni pokreti: hippie antiratni pokreti, pokret za ženska prava i pokret za LGBT zajednicu. Tih je godina Janis Joplin nehotice pokrenula pokret pokazavši javno svoju tetovažu na zapešću, koja je deklarirana kao simbol oslobođenja žena. Tim događajem potakla je tisuću žena diljem zapadnog svijeta da obilježe svoja tijela simbolom te javno iskažu svoju pripadnost u borbi za oslobođenje žena i seksualnoj revoluciji. Žene su tražile svoja prava i položaj u svijetu, a njihova radikalna reakcija očitavala se raznim tetovažama na tijelu. Time su kršile dotadašnje norme, a ujedno i protestirale protiv društvenog poretka. Tako je broj tetoviranih žena naglo porastao u narednim godinama, a kao glavni pokretač toga smatra se upravo Janis Joplin. Pripadnice pokreta za oslobođenje žena tetovaže su prihvatile kao simbol za osnaživanje i identitet te kao sredstvo preispitivanja patrijarhalnog shvaćanja ženskog tijela. Tada

su žene trebale imati pisanu dozvolu svojega supruga kako bi se mogle tetovirati. Tetovaže nisu imale samo društvenu, već i političku ulogu u borbi žena – feministica koje su tražile građanske i političke promjene kako bi eliminirale patrijarhalna gledišta koja su se stoljećima provlačila u društvu. Žene su tetovirajući svoje tijelo indirektno stekle vlasništvo i djelovanje nad sobom (Holmes, 2018).

Slika 93 Žensko tetovirano tijelo

U periodu 1980-ih i 1990-ih godina žensko tijelo postaje neovisno i tetovaže postaju prihvatljivije. Tada je tetoviranje popularizirano usponom glazbene kulture i Hollywooda. Tako je šira javnost globalno saznala za tetovaže, prihvatila ih je, ali i stvorila stigmatu prema njima. U tom periodu postajale su dvije skupine žena: one koje su težile da se uklope u društvo i one buntovne koje su odudarale od svakidašnjice. Prva skupina, kako bi bila bliže savršenstvu, podvrgavala se estetskim zahvatima, dok se druga skupina tetovirala radi isticanja svoje osobnosti. Može se reći kako je tijekom tog perioda feminizam karakteriziran dualističkom prezentacijom rodnog identiteta kod žena. Zanimljivo je da su 1991. godine u SAD-u žene činile gotovo polovicu onih koji se tetoviraju (Dadić, 2017: 36).

BRITAIN'S only woman tattooist, Jessie Knight, traces butterfly on thigh of comely blonde.

Slika 94 Žena koja tetovira

Slika 95 Žena u *tattoosalonu*

U današnje vrijeme tetovaže nisu subverzivne niti su povezane s „problematičnim“ ženama. One su modni dodatak, učestale su i priznate. Žena tetovažom dokazuje da ima kontrolu nad vlastitim tijelom.

Uspoređujući muškarce i žene, muškarcima tetovaže služe da osnaže tradicionalnu muškost, a ženama da osnaže standarde ženskosti, snage, ali i jednakosti. Žene koriste tetovaže za svrgavanje tradicionalnih rodnih normi. Isto tako s tetovažama se prilagođavaju običajnim standardima femininosti. To postižu tetoviranjem određenih mjesta kao što su zapešće, rame i gležanj, koja nazivamo tzv. „djevojačkim mjestima“, dok se donji dio leđa i bokovi smatraju seksualiziranim, tj. provokativnijim mjestima. Također to postižu tradicionalnim ženskim motivima – cvijeće, srca, životinje i slično (Tkalčić, 2013).

Tetovaže mnogim ženama omogućuju da lakše prihvate vlastito tijelo te kako bi se osjećale privlačnijima, jačima i drugačijima. Tako tetoviranje ženama postaje kompleksna praksa kako bi stekle i odale dojam privlačnijeg tijela muškarcima. Tako su tetovaže postale malen, ali

istovremeno snažan čin otpora te izjava slobode, autonomije, samoljublja te samoizražavanja. One su se preobrazile iz buntovnog koncepta žena do modnoga izričaja.

Žene na svojem tijelu nose tetovaže koje slave feminizam i ženstvenost te ih ponosno pokazuju u javnosti. Ovo su neki od primjera feminističkih tetovaža.

Tetovaža prikazuje scenu uhićenja sufražetkinje tijekom prosvjeda za ženska prava. Ovakva tetovaža odaje počast svim sufražetkinjama koje su se u povijesti izborile za ženska prava.

Slika 96 Sufražetkinja

Ovo tetovaže prikazuju feminizam u svemiru s frazom „budućnost je žensko“. Također nas podsjeća da su i žene bile u svemiru, a ne samo muškarci. Podatci iz 2019. godine govore da je u svemiru bilo 65 žena, a muškaraca 500. U postotcima to iznosi da je svemirom putovalo samo 9 % žena (Kreeger, 2020). Ovim tetovažama šalje se poruka kako su žene budućnost svemira te se pokušava postići paritet.

Slika 97 Budućnost je žensko

Slika 98 Žena u svemiru

Tetovaža čekića „razbiti patrijarhat“ šalje poruku razbijanja nepravednog sustava kako bi se postigla rodna jednakost. Po feminističkoj teoriji patrijarhalno društvo cijeni i veliča muškarce nad ženama. Ova tetovaža ima jasnu poruku, a to je rušenje takvog društva.

Slika 99 Razbiti patrijarhat

Tetovaža koja je posvećena senatorici Elizabeth Warren, koju su ostali zastupnici američkog senata pokušali ušutkati, ali ona to nije dopustila. 2017. godine feministički pokret prihvatio je slogan „unatoč tome, ona je ustrajala“ (Kreeger, 2020).

Slika 100 Unatoč tome, ona je ustrajala

Tetovaža prikazuje lik žene ratnice iz *punk* stripa „Tank girl“ na kojoj stoji poruka „budi dama“ te potiče na razmišljanje što danas uopće znači biti dama. Je li to način odijevanja, razmišljanja ili ponašanja? Ova tetovaža se može shvatiti da se žene za svoja prava trebaju boriti kao ratnice, a istovremeno biti dame.

Slika 101 Budi dama

Poznata je izreka „bori se kao muškarac“, ali ovaj nam slogan govori „bori se kao djevojka“. Tetovaža je izrađena u američkom tradicionalnom stilu te ima jasne obrise i ograničenu paletu boja. Prikazuje žensku šaku koja drži mjedne zglobove (bokser) koji su ukrašeni dijamantom. Ona prikazuje žensku snagu.

Slika 102 Bori se kao djevojka

Ova je tetovaža simbol Venere te dočarava ženstvenost i nježnost. Feministički pokret prihvatio je ovaj simbol.

Slika 103 Simbol Venere

U raznim društvenim djelatnostima i danas možemo naići na to da žene dobiju osjećaj da su manje vrijedne od muškaraca i da nemaju potpunu autonomiju nad svojim tijelom. Popularni slogan „moje tijelo, moja pravila“ omiljena je feministička izreka jer šalje jasnu poruku. Žena je „gospodar“ svog tijela i s njim može raditi što želi.

Slika 104 Moje tijelo, moja pravila

Ova tetovaža, koja je izrađena tradicionalnim stilom, prikazuje dvije žene koje se drže za ruke i predstavlja sestrinstvo. Cilj je tetovaže potaknuti međusobno pomaganje žena te da žena ženi bude potpora.

Slika 105 Sestrinstvo

Feministički slogan „moć djevojke“ postao je opće poznat nakon što je feministički *punk*-bend „Bikini Kill“ 1991. godine objavio *zine* pod nazivom „Girl Power“ (Kreeger, 2020). Cilj je ovog slogana poticanje osnaživanja žena.

Slika 106 Moć djevojke

10. Najpopularnije ženske tetovaže (današnjice)

Kao što je već spomenuto, žene su se oduvijek tetovirale, a danas to rade više nego ikada te ponosno pokazuju svoju tintu. S vremenom se popularnost simbola koje žene tetoviraju mijenjala, ali neki su opstali do danas, kao što su leptiri, cvijeće, srca i razne poruke. One koje se odluče na tetoviranje, tetoviraju se iz osobnih razloga, kao npr. obilježavanja neke drage osobe ili događaja te izražavanja svoje osobnosti, tj. uvjerenja. Danas se najčešće susrećemo sa sljedećim tetovažama (Her Flaeless Life, 2022; Pulptastic, 2022):

Tetovaža cvijeća – jedna je od najpopularnijih tema za žene jer izgledaju lijepo i nježno. Dizajni cvijeća mogu biti manji ili veći i u kombinaciji s drugim simbolima. Cvijeće predstavlja život, ljubav, plodnost i ljepotu.

Slika 107 Tetovaža cvijeća na prsima

Slika 108 Tetovaža cvijeća na preponi

Simbol ruže – jedan je od najčešćih simbola ne samo za žene već i za muškarce. Simbol ruže oduvijek je predstavljao ljubav, želju za ljubavlju, sreću, plodnost, ravnotežu i sklad te nadu. Ovaj simbol može se kombinirati i s drugim simbolima, kao npr. tekstom, zmijom...

Slika 109 Tetovaža ruže na ruci

Slika 110 Tetovaža ruže na prsima

Simbol suncokreta – predstavlja toplinu, sreću i prijateljstvo te optimizam i način za promicanje dobrobiti. Također predstavlja čistoću, nevinost i nadu. Suncokreti označuju rast jer su jedni od prvih cvjetova koji rastu u proljeće. Za osobe koje se odluče na ovu tetovažu ona predstavlja osobni rast i postignuće.

Slika 111 Tetovaža suncokreta na gležnju

Slika 112 Tetovaža suncokreta na ruci

Tetovaže srca – predstavlja simbol ljubavi ili počast članu obitelji. Također predstavlja znak snage i hrabrosti.

Slika 113 Tetovaža srca na podlaktici

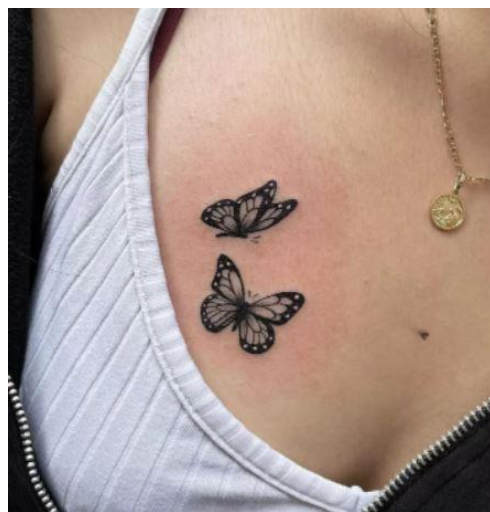

Slika 114 Tetovaža srca na ramenu

Tetovaža leptira – simboliziraju promjenu života, sreću i nadu. Predstavljaju transformaciju te novi početak.

Slika 115 Tetovaža leptira na ruci

Slika 116 Tetovaža leptira na prsima

Tetovaža ptica – predstavlja simbol ljepote prirode i slobodu. Može predstavljati i želju za letenjem i putovanjem. Tako lastavice simboliziraju dušu, a vrapci ljubav.

Slika 117 Tetovaža ptice na podlaktici

Slika 118 Tetovaža ptica na ramenu

Tetovaža zmaja – predstavlja drevnu, lukavu figuru s velikom snagom. U Aziji zmaja često povezuju s izvorima vode i on donosi sreću, dok se u Europi zmajevi smatraju čuvarima blaga i povezani su s vatrom i uništenjem.

Slika 119 Tetovaža zmaja na leđima

Slika 120 Tetovaža zmaja na bedru

Tetovaža zmiје – ova tetovaža simbolizira vezu s prirodom, a može označavati pobunu, mudrost i neovisnost. Nekada su predstavljale vezu s vodom i plodnošću te znanje i mudrost. Iako u modernom društvu zmiју povezuju sa zlim silama, ona je u Egiptu predstavljala zaštitu od zlih duhova. Tetovaža kobre donosi sreću, a pitona zaštitu.

Slika 121 Tetovaža zmiје na rebrima

Slika 122 Tetovaža zmiје na ramenu

Tetovaža krunе/kraljice – smatraju se znakom moći i postignuća. Simboliziraju individualnost, uspjeh, bogatstvo i snagu. Ovu tetovažu možemo kombinirati s drugim dizajnom kao što su leptiri, zvijezde i cvijeće. Krunu tetoviraju žene koje žele izgledati moćno i samouvjereni.

Slika 123 Tetovaža krunе na ključnoj kosti

Slika 124 Tetovaža krunе

Tetovaža hvatača snova – dizajnirani su kako bi zaštitili spavača od zlih duhova koji mogu zalutati u san. Smatra se simbolom zaštite, sreće i harmonije.

Slika 125 Tetovaža hvatača snova na ramenu

Slika 126 Tetovaža hvatača snova na rebrima

Tetovaža imena – ove tetovaže najčešće se tetoviraju kako bi se izjavila ljubav roditeljima, djeci ili nekoj drugoj voljenoj osobi. Ona svakoj osobi ima drugačije značenje, tako postoje pojedinci koji tetoviraju ime omiljenog sportskog tima, filma ili TV emisije.

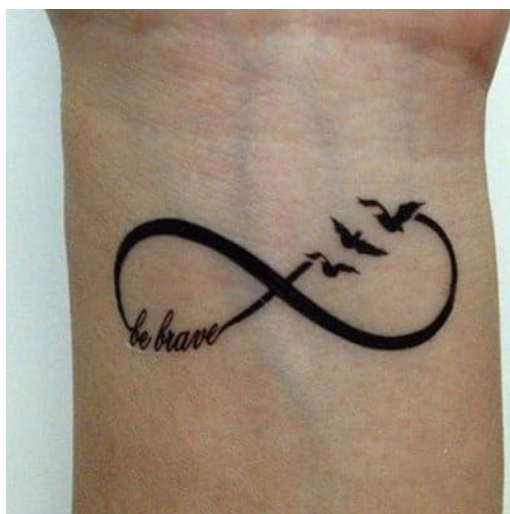

Slika 127 Tetovaža imena na ruci

Slika 128 Tetovaža imena na podlaktici

Tetovaža beskonačnosti – predstavlja besmrtnost duše jer nakon smrti čovjekova tijela, duša odlazi u zagrobni život. Nositelju ovog simbola on predstavlja težnju za znanjem, duhovnim rastom i samopoboljšanjem. Znak beskonačnosti žene često ukrašavaju srcem, pticama ili nekom riječi. Ovom tetovažom mogu se iskazati osjećaji o ljubavi, prijateljstvu i životu.

Slika 129 Tetovaža beskonačnosti na zapešću

Slika 130 Tetovaža beskonačnosti na podlaktici

Tetovaže s natpisom – predstavljaju određenu poruku koja ima veliko značenje za nositelja tetovaže. Najčešće su to citati raznih pjesama i knjiga, poslovice ili izreke.

Slika 131 Tetovaža s natpisom na ruci

Slika 132 Tetovaža s natpisom na ključnoj kosti

11. Metodologija

U prvom djelu ovog rada obrađen je teorijski dio koji govori o tetoviranju, njegovom podrijetlu, širenju po Europi i svijetu. Objašnjava vrste i stilove tetovaža, povezanost tetovaža i žena i njihovu komunikaciju s okolinom.

U drugom djelu rada obavljeno je kvalitativno istraživanje koje je provedeno metodom strukturiranog intervjua. Unaprijed su pripremljena pitanja otvorenog tipa koja bi trebala potvrditi ili opovrgnuti postavljene hipoteze: (H1)Žene se danas najčešće tetoviraju kako bi izrazile svoje stavove, identitet i društvenu emancipaciju; (H2)Žene danas češće tetoviraju tzv. ženske motive kojim izražavaju vlastito emocionalno stanje; (H3)Žene različite životne dobi različito gledaju na tetoviranje. Odabrani sugovornici morali su ispunjavati osnovne kriterije da su usko vezani uz ovu temu te da su tattoo majstorice. Odabrane sugovornice pronađene su preko društvenih mreža iz raznih dijelova Hrvatske. Svaka ispitanica u ovom intervjuu iznijela je da je hobi kojim se bavila vremenom prerastao u profesiju.

Cilj istraživanja je ispitati kako (žensko) društvo reagira na mlade tetovirane žene, ispitati učestalost i razloge, značenje tetoviranja kod žena te ispitati mišljenje tattoo majstorica o društvenom odnosu prema tetovažama, tj. tetoviranim osobama.

Intervjui su vođeni putem elektroničke pošte, a od sedam poslanih upita, četiri intervjua su bila potpuna i najrelevantnija za ovo istraživanje. Odabrani sugovornici su: Ivana Štuka (I1), Elizabeta Knapić (I2), Morana Schwarz (I3) i Josipa Tokić (I4).

12. Interpretacija rezultata

Prvo postavljeno pitanje u intervjuu je glasilo: što vam je značila vaša prva tetovaža i je li vas ona navela da postanete *tattoo*-majstorica?

I1 – *Moja prva tetovaža bila je inspirirana jednim filmom koji mi je i dalje jako drag („The Double“ iz 2013., topla preporuka). Tada, s 18 godina, nisam imala pojma da ću danas s 23 godine biti pravi tattoo-artist. Nisam bila u društvu ljudi koji imaju tetovaže te iako sam oduvijek bila fascinirana njima, to mi je bio neki daleki i nepoznati svijet. Uvijek sam crtala i bila kreativna, ali mi je trebalo neko vrijeme da povežem ljubav prema tetovažama s vlastitom kreativnošću. Prvu tetovažu sam sama dizajnirala, kao i naredne tri te sam tako postepeno shvatila svoju želju da provedem izradu tetovaže do kraja, od dizajna do finalnog produkta na koži.*

I2 – *Moja prva tetovaža je bila poprilično pomno promišljena i složena od puno simbola, no i prije nje sam znala da se želim baviti tetoviranjem. Kako sam po struci slikarska dizajnerica, skicu za prvu tetovažu sam si napravila sama te je odnijela u tattoo-salon na dogovor kako bih je realizirala. Obrazovanje nisam nastavila u slikarskom smjeru te sam nakon srednje škole upisala studij povijesti te latinskog jezika i rimske književnosti, što sam i diplomirala, no usporedno sa studijem sam se počela baviti i tetoviranjem, što mi je bila želja još od srednje škole.*

I3 – *Prva tetovaža koju sam stavila na svoje tijelo je bila zapravo vježba jer sam smatrala vrlo neodgovornim tetovirati prije sebe ikog drugog, s obzirom na to da sam bila početnik. Tattoo-majstorica sam postala iz neznanice da bih mogla početi tetovirati, s obzirom na to da se cijeli život bavim umjetnosti, a i zbog osobne krize nakon Pravnog fakulteta te mi je tetoviranje bila „razbibriga“ u pronalasku sebe.*

I4 – *Prva tetovaža me nije navela da budem tattoo-majstorica. Bilo je to zaista davno i stvarno nisam znala što me čeka u budućnosti i da ću se toliko zaljubiti u tetoviranje. Nije imala neko posebno značenje, osim što mi se to jako estetski sviđalo i baš sam jako htjela tetovažu. Oduvijek sam uživala u crtanju i zanimala me umjetnost, tako da je bilo samo pitanje vremena kada ću spojiti ljubav prema umjetnosti s ljubavi prema alternativnom stilu života.*

Drugo pitanje odnosilo se na najzastupljeniju dobnu skupinu žena koje se tetoviraju.

I1 – *Moji klijenti su pretežito mladi ljudi u rasponu od 19 do 27 godina.*

I2 – *Prema mojem osobnom iskustvu, najčešće mi dolaze žene u dvadesetim i tridesetim godinama, no to nije nekakvo pravilo. Tetovirala sam i žene u šezdesetima kojima su to bile prve tetovaže, tako da zbilja ima svih dobnih skupina.*

I3 – *Najčešća dobna skupina su žene u starosti od 25 do 30 godina, ali i starija populacija žena se sve više odvažava tetovirati.*

I4 – *Mislim da se u današnje vrijeme puno više mlađih žena tetovira nego što je to bilo prije desetak godina. Rekla bih da se danas cure do 25 tetoviraju puno više nego kada sam ja kretala s tim. Iako neka najzastupljenija dobna skupina žena koje ja tetoviram je do 35, ali nađe se tu i tamo i neka dama u četrdesetima i pedesetima.*

Treće pitanje daje odgovor koje motive i mjesta žene najčešće tetoviraju.

I1 – *Uobičajeno najčešća mjesta koja tetoviram su ruke i noge, kod žena bih rekla da sam možda više noge tetovirala, ali mislim da najviše ovisi o tome koliko prethodnih tetovaža osoba ima.*

I2 – *Ovdje ne bih mogla dati jednoličan odgovor jer zbilja ima svakakvih i motiva i mjesta, sve ovisi o klijenticama. Od onih koje tetoviraju trenutačno popularne manje simbole koje možemo i svrstati u nekakvu vrstu trenda, do žena koje žele velike, „mračne“ slike poput kostura, zmija i slično. Stvarno sve ovisi od osobe do osobe po tom pitanju.*

I3 – *Žene najčešće posežu za manjim dizajnima sentimentalnog karaktera, kao što su imena djece, citati koji im znače i u kojima se pronalaze... Rijetko kada se odvažuju na veće motive, za razliku od muškaraca.*

I4 – *Motivi su stvarno raznoliki. Ja bih rekla da su žene malo sklonije cvjetnim i životinjskim motivima, iako ja tetoviram dosta žena s punk-scene koje se često odluče za mračnije motive.*

Četvrto pitanje ispituje jesu li žene odlučne kod onoga što žele tetovirati ili su otvorene za sugestije.

I1 – *Moje klijentice su većinom otvorene za sugestije, savjete i preporuke te im se generalno sviđaju „custom“ dizajni koje napravim za njih, eventualno bude minimalnih prepravaka dizajna.*

I2 – *S obzirom na to da se bavim slikarstvom, najviše volim raditi tetovaže gdje radim personalizirane slike za klijente. U tom slučaju većinom su otvorene za prijedloge jer slike radim u suradnji s klijentima te njihove ideje realiziram na svoj način. Također, ako imaju zamisao za koju mislim da se može kvalitetnije i bolje izvesti, uvijek predložim izmjenu i objasnim razlog iza toga, no naposljetku odluku uvijek donosi klijentica, ja sam tu samo za prijedloge.*

I3 – *Prema mojem iskustvu, žene obično vrlo čvrsto stoje uz svoju prvotnu ideju, kada su manje tetovaže u pitanju. One koje se odvažaju tetovirati veće motive uglavnom su otvorene za promjene i sugestije.*

I4 – *To ovisi od osobe do osobe. Neke se jave s gotovom idejom, neke se jave s idejom koja nije baš izvediva pa kroz konzultacije dođemo do dogovora što bi moglo funkcionirati na njihovoj koži, a neke od njih odaberu moj gotovi dizajn ili mi daju samo motiv i imaju potpuno povjerenje u mene da ću nacrtati dizajn koji će im pasati i na njima sam beskrajno zahvalna! Rekla bih da se muškarci čak više predomišljaju dok se odluče za tetoviranje i motiv koji žele.*

Na sljedećih pet pitanja očekivali su se esejistički odgovori.

Peto pitanje odnosi se na mišljenje i iskustvo tattoo-majstorica o tome što najviše potiče žene na tetoviranje.

I1 – *Potreba za vizualnim kreativnim izričajem i ukrašavanje tijela sa značajnim motivima ili pak samo u svrhu umjetnosti. Osoba ne mora biti sama po sebi kreativna da želi svoju kožu oplemeniti tetovažama, već samo treba postojati želja za unikatnim izričajem.*

I2 – *Tetovaže su prisutne u mnoštvu kultura kroz povijest čovječanstva, tako da razlozi tetoviranja mogu biti zbilja svakakvi. Općenito tjelesne modifikacije postoje već tisućljećima, pa tako i tetovaže. Nekad su one označavale određenu skupinu ljudi ili stalež kojem netko pripada, također su se koristile u religiozne svrhe ili kao simboli zaštite. Specifične su recimo hrvatske tradicionalne*

tetovaže, koje su radile upravo žene u doba turskih osvajanja ovih prostora kako bi se zaštitile od napadača, a i kako bi zauvijek nosile znakovlje otkuda potječu ako bi došlo do otimanja od doma. Danas se neki ljudi tetoviraju i dalje iz istih razloga ili kako bi iskazali poštovanje precima i slično, dok se drugi tetoviraju iz estetskih razloga ili radi pop-kulture. Ja mislim da nema „pravih“ i „pogrešnih“ razloga za tetovaže, niti da svaka tetovaža mora ili ne mora imati kakav dublji smisao. Svatko bira ono što njemu odgovara.

I3 – Kod mlađih generacija bih rekla trend jer među njima ima dosta motiva koje tetoviraju radi nekog „influencera“ ili neke slavne osobe na koju se ugledaju. Kod žena srednje i starije dobi obično su tetovaže sa značenjem, nešto vezano uz obitelj, kao imena i datumi, citati koji predstavljaju obično neki dio života, motivi koji opisuju nešto iz njihovog života, točnije poticaj im je ovjekovječiti nešto njima bitno.

I4 – Mislim da je tetoviranje danas trend, kao i sve ostalo s obzirom na dostupnost interneta i društvenih mreža. Kada sam se ja počela tetovirati, to je bilo više izražavanje pripadnosti nekakvom alternativnom stilu života. Danas se stvarno ljudi svih životnih stilova tetoviraju. Veoma je popularno i dostupno, kao što sam rekla, prvenstveno zbog društvenih mreža, tako da bih rekla da je prije na to poticala želja za izražavanjem pripadnosti alternativnom načinu života, a danas želja za praćenjem trendova.

Šesto pitanje također ispituje mišljenje tattoo-majstorica jesu li danas tetovirane žene stigmatizirane u poslovnom, ali i u privatnom životu.

I1 – Mislim da je najveći problem kod tetoviranih žena prekomjerna seksualizacija njihova tijela i mišljenje da one to rade radi drugih ljudi. Istetovirano tijelo žene je oduvijek bilo promatrano i povezivano s njihovom seksualnošću, što naravno uopće ne treba biti istina niti pravilo. Prekomjerna seksualizacija nije pozitivna i loše utječe na mentalno stanje osobe. Što se tiče poslovnih odnosa, nisam nikada čula za loše osobno iskustvo žena koje poznajem.

I2 – Ovisno gdje se nalazimo jer u nekim su kulturama tetovaže i dalje zastupljenije iz drukčijih razloga, ali ako se fokusiramo na zapadnjačko društvo rekla bih da u nekoj granici jesu, možda čak i više nego muškarci. Puno puta sam čula, i to najčešće od žena, kako netko želi tetovažu na određenom mjestu, no strahuje hoće li to predstaviti problem pri pronalasku posla te je ipak stavi

na mjesto koje nije vidljivo ili je manje vidljivo. Također pitanja tipa „kako će ti to izgledati kad zatrudniš?“ i slična se često čuju, barem u mojem osobnom iskustvu.

I3 – Kao tetovirana žena potvrdno mogu reći – da. Puno više se predrasuda stavlja prema ženama nego muškarcima, iako ni muškarci nisu isključeni od predrasuda na osnovu tetovaža, ali u puno manjem omjeru naspram žena. Još uvijek se na tetovaže, nažalost, gleda s negativnim predznakom, pogotovo prema ženama koje tetoviraju veće motive. Društvo je još blagonaklono ako su tetovaže na ženi manje i decentne, međutim u slučaju velikih motiva velike predrasude su stavljene na tetoviranu žensku populaciju, pogotovo u vjerskom segmentu.

I4 – Mislim da su žene čak više stigmatizirane u privatnom životu nego u poslovnom. Na svu sreću, kako je tetoviranje postalo toliko popularno i dostupno, prestalo je biti tabu u poslovnom svijetu. Ljudi s kojima razgovaram i ja zapravo najviše negativnih komentara dobivamo na ulici od nepoznatih prolaznika koji se osjećaju da imaju za pravo komentirati naš izgled.

Sedmo pitanje ispituje mišljenje tattoo-majstorica kako se društvo odnosi prema tetoviranim osobama, gledaju li na tetovaže kao na modni dodatak ili način izražavanja.

I1 – Velik broj stanovništva čine staromodni i konzervativni ljudi, pogotovo u Hrvatskoj, tako da će s njihove strane uvijek biti loših i pogrdnih komentara (npr. „zašto se nagrđuješ?“ „bila si ljepša prirodna“ i mnogi drugi). No mislim da je generalno stanje O. K., ako ti ne smetaju takvi komentari od mamine frendice iz djetinjstva. Ljudi koji nisu upoznati s tetovažama su više fascinirani i tretiraju te kao „sketchbook“, što nekada zna biti malo neugodno. Ali većinom su stvarno pozitivna iskustva. Najčešće ljudi pitaju za značenje tetovaže, koje ja, naprimjer, u većini tetovaža na svome tijelu nemam. To ih često zbuni jer zašto bih imala nešto beznačajno na svome tijelu zauvijek? Odgovor je – radi umjetnosti. Mnogi koji nemaju tetovaže ili koji imaju jednu – dvije misle da je tetovaža bezvezna i manje vrijedna ako nema neko dublje značenje i da ćeš kasnije požaliti. Ja iz svojeg iskustva mislim totalno suprotno te dajem svoju kožu tattoo-artistima da ju ukrase svojom umjetnošću. Ponekad imam željeni motiv u glavi, no on je vjerojatno samo dio estetike koja mi se dopada. Dakle mislim da više ljudi shvaća tetovaže kao način izražavanja nego kao modni dodatak, ali im pridaju mnogo više važnosti nego što one u stvari imaju kod većine istetoviranih ljudi.

I2 – *Mislim da to ovisi o kojem je društvu riječ, ali i o pojedincu. U zatvorenijim zemljama na tetovirane osobe većinom se gleda kao na nešto loše, mada svuda ima iznimaka. Mislim da su na zapadu tetovaže postale poprilično prihvaćene s obzirom na to da postoji sve veći broj tetoviranih ljudi te tetovaže nisu više toliko usko vezane s nekim supkulturama ili marginaliziranim skupinama.*

I3 – *Prema manjim tetovažama je blagonaklono i gleda ih se kao modni dodatak, dok se na veće gleda kao na neku vrstu izjašnjavanja svojega mišljenja, zbog čega se nekada dobiva kriva slika o nekome samo iz razloga što preferira možda tamniju tematiku tetovaža (kao npr. lubanje, šišmiše i sl.).*

I4 – *Tu bih se nadovezala na odgovor na peto pitanje. Nekad prije se na tetoviranje gledalo puno više kao na način izražavanja, danas je sve više shvaćanja toga kao modnog dodatka. Iako, naravno, puno toga ovisi u kojim krugovima se krećete. Osobno se dosta krećem u punk/metal krugovima gdje je to zapravo i jedno i drugo. Način izražavanja, ali naravno ima i značenje modnog dodatka s obzirom na to da se radi o ukrašavanju tijela jer se nekome to estetski sviđa.*

Osmo pitanje ispituje jesu li upoznate s tzv. feminističkim tetovažama i jesu li ih ikad tetovirale te što misle o njima?

I1 – *Nisam sigurna što se podrazumijeva pod feminističkim tetovažama, no jako volim tetovirati motive ženskih lica.*

I2 – *Trudim se ne miješati svoja politička uvjerenja s poslom, stoga ovo pitanje nažalost moram preskočiti.*

I3 – *Osobno ne, barem ne iz tih razloga. Osobno smatram da svaka svijest koja pridonosi boljitku nekome, u ovom slučaju ženama i problematici žena u društvu, pa i tetoviranjem, jest pozitivna, naravno ako ne ide u ekstreme gdje se svojim pogledima omalovažava netko drugi.*

I4 – *Upoznata sam s feminističkim tetovažama. Nisam ih dosad tetovirala, ali sam osobno feministkinja, što mislim da bi svaka žena trebala biti u društvu u kojem živimo, tako da ne bih imala ništa protiv toga da ih tetoviram.*

Zadnje, tj. deveto pitanje više je osobnog karaktera za svaku *tattoo*-majstoricu te propituje što im predstavljaju motivi koje najviše vole tetovirati?

I1 – *Motivi koje najviše volim tetovirati su oči, suze, ženska lica s klaunskom šminikom, cirkuski motivi itd. Volim malo mračnije i morbidnije motive provedene kroz nadrealizam. Nemam neko određeno značenje i razlog zašto to volim ili samo ne mogu to opisati riječima. Takvi motivi i stil su jednostavno estetika umjetnosti koja me uvijek privlačila.*

I2 – *Pa, kao što sam rekla, najviše volim personalizirane slike koje radim za svakog klijenta pojedinačno jer se u takvim slučajevima mogu najbolje izraziti, a i klijenti dobiju sliku koju nitko nema osim njih. Osobno više volim raditi slike od linearnih tetovaža, posebice crno-bijeli realizam ili nadrealizam, iako volim i motive u boji. Volim slike s puno detalja i sjena te se u takvima najbolje i snalazim.*

I3 – *Pa osobno volim raditi vrlo detaljne i ekscentrične dizajne. Neki poseban motiv ne mogu izabrati jer svaki motiv može biti lijepo odrađen. Meni moji motivi predstavljaju način na koji se izražavam i mogu pokazati svoju viziju drugima s obzirom na to da stil tetoviranja koji volim raditi možda nije za svakoga, nekome možda je i mrvu, rekla bih, previše.*

I4 – *Mene su oduvijek najviše zanimali mračni motivi. Osobno sam veliki fan horora i SF filmova, tako da mnogo inspiracije pronalazim u tome; demoni, svemirci, vampiri, srednjovjekovna čudovišta i slično. Mnogo inspiracije pronalazim i u nadrealističnom slikarstvu, tako da kombiniram to s nekakvim mističnim motivima. Volim čudne, nadrealistične kompozicije koje pričaju neku priču. Botanika me također dosta inspirira jer sam veliki obožavatelj biljki. Uglavnom nekakve svoje privatne interese pretačem u motive koje crtam i ljudi ih često odabiru za tetoviranje, tako da u tome jako uživam.*

13. Rezultati istraživanja i rasprava

Uspoređujući dobivene odgovore ispitanica može se zaključiti da su sve neplanski postale *tattoo*-majstorice. Svoj hobi te ljubav prema umjetnosti i crtanju pretočile su u svoje profesionalno zanimanje. Sve se slažu da se danas tetoviraju sve dobne skupine, ali tetoviranje je ponajviše zastupljeno u dobi od 20 do 30 godina. U prvom dijelu ovog rada istaknuto je da žene najčešće tetoviraju ruke i noge, i to manje dizajne, cvijeće, imena najmilijih te citate koji imaju sentimentalno značenje. U drugom istraživačkom dijelu to se je i potvrdilo dobivenim odgovorima. Uz to, utvrđeno je da su žene odlučne pri tetoviranju manjih tetovaža, a da su otvorene za sugestije kod onih većih. Iz dobivenih odgovora zaključuje se da se mlade djevojke tetoviraju radi modnog trenda kako bi se poistovjetile sa svojim idolima i drugima prikazale svoju pripadnost određenom stilu života. Nasuprot njima, žene srednje i starije životne dobi s tetovažom žele iskazati svoju osobnost i individualnost. Tetovaže za njih imaju neka posebna značenja i iz tog razloga si tetoviraju imena, datume i citate. Kada se govori o stigmatizaciji tetoviranih žena, kako u privatnom tako i u poslovnom životu, iz dobivenih odgovora zaključuje se da su danas manje stigmatizirane u odnosu na nekad. Kao što je bilo očekivano, radi popularizacije tetovaža u svijetu i njihove dostupnosti, one više nisu tabu-tema. Prihvaćene su i u poslovnom svijetu, pogotovo ako se radi o onim manjim motivima, dok su tetovaže s većim motivima i mračnijim temama manje prihvatljivije i iz tog razloga, one koje se odlučuju na njih, tetoviraju ih na manje vidljivim mjestima. Jedna je ispitanica naglasila da je osobno imala u privatnom životu neugodnosti radi tetovaža i to na ulici od nepoznatih osoba. Po dobivenim odgovorima zaključuje se da svako društvo različito gleda na tetovaže. Neki ih prihvaćaju kao trend, a neki kao način izražavanja, odašiljanja poruka ili kao bunt. S feminističkim tetovažama upoznate su tri ispitanice. Iako ih nisu radile, rado bi ih napravile jer podržavaju feminizam, ali samo ako te iste tetovaže ne bi ugrožavale prava drugih. Na kraju su se sve složile da je tetoviranje njihov poziv koji obavljaju s ljubavlju i punom odgovornošću. Kroz tetovaže se najviše mogu izraziti, pokazati svoju viziju i svoj stil. Analizom dobivenih odgovora mogu se potvrditi sve postavljene hipoteze te proizlazi da se žene danas najčešće tetoviraju kako bi izrazile svoje stavove, identitet i društvenu emancipaciju. Također da žene danas češće tetoviraju tzv. „ženske motive“ kojim izražavaju vlastito emocionalno stanje te da žene različite životne dobi različito gledaju na tetoviranje.

14. Zaključak

Zaključno možemo reći da tetovaže imaju dugu povijest i njihovo značenje se s vremenom promijenilo. Povijesni pregled prikazuje da u svim kulturama postoji fenomen tetoviranja koje je kroz povijest imalo različito značenje i ulogu. Osvrnuvši se na zapadnu kulturu, one su ondje mijenjale svoju ulogu i prelazile iz prikaza domoljublja do znaka pobune te na kraju do oblika umjetničkog izražavanja i modnog trenda. Rodni identitet se s vremenom formirao i transformirao jednako kao što su se značaj i značenje tetovaža s vremenom mijenjali.

Danas tetovaže više nisu društveno neprihvatljive, već su način vizualne komunikacije pojedinca s okolinom. One služe za prenošenje misli i emocija te kao modni ukras na koži. Osobni su izbor svakog pojedinca te prikaz osobnosti. Žene s tetovažama nekad su bile omalovažavane te su se gledale kao cirkuske atrakcije. Također, s pojavom feminizma, tetovažama su se borile za svoja prava, a danas, iako su tetovaže prihvaćenije, one nastavljaju svoju borbu za jednakošću.

U svijetu još uvijek postoje predrasude prema tetovažama i to ponajviše od starijih generacija, ali kako se naraštaji i mentalitet mijenjaju, tako se mijenja i odnos prema tetovažama.

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Azra Kljajić (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Tetoviranje kao iskazivanje emocionalnog i društvenog statusa kod žena (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Azra Kljajić
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Azra Kljajić (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom Tetoviranje kao iskazivanje emocionalnog i društvenog statusa kod žena (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Azra Kljajić
(vlastoručni potpis)

15. Popis slika:

Slika 1 Tetovirano lice, preuzeto s web stranice <https://tattoohistorian.com/2014/04/05/the-cook-myth-common-tattoo-history-debunked/>

Slika 2 Tetoviranje kod Maora, preuzeto s web stranice <http://www.tetoviranje.com/Povijest.aspx#>

Slika 3 James Cook, preuzeto s web stranice <https://www.passionweb.it/tatuaggio/>

Slika 4 Maori – žena, preuzeto s web stranice <https://www.passionweb.it/tatuaggio/>

Slika 5 Jomonski kipić, preuzeto s web stranice <https://matrixworldhr.com/2012/03/31/jomonska-kultura-japana-je-stara-barem-13000-godina-ali-znanstvenici-o-njoj-sute/>

Slika 6 Cucuteni tetovaže, preuzeto s web stranice <https://www.archaeology.org/issues/109-1311/features/1349-cucuteni-figurine-romania-neolithic>

Slika 7 Prikaz tetovaža na mumiji i položaj u kojem je nađena, preuzeto s web stranice <https://praiseshadows.com/exhibitions/otzi/>

Slika 8 Prikazi tetovaža na mumiji, preuzeto s web stranice <https://www.archaeology.org/issues/107-features/tattoos/1351-oetzi-copper-age-alps-iceman-tattoos>

Slika 9 Angelina Jolie, preuzeto s web stranice <https://www.hola.com/us/lifestyle/20211022311750/angelina-jolie-tattoos-meaning-vv/>

Slika 10 Justin Bieber, preuzeto s web stranice <https://hollywoodlife.com/2021/01/01/justin-bieber-covers-chest-tattoos-anyone-video-before-after-photos/>

Slika 11 Tetovaža lava na muškom tijelu, preuzeto s web stranice <https://www.tattoomenow.com/tattoo-designs/lion-tattoos/>

Slika 12 Tetovaža leptira na ženskom tijelu, preuzeto s web stranice https://www.reddit.com/r/tattoos/comments/3gulyy/monarch_butterflies_tattoo_by_adam_sky_rose_golds/

Slika 13 Realističan prikaz motiva lica, preuzeto s web stranice <https://www.joanzunigatattoos.com/realism-tattoo/>

Slika 14 Realističan prikaz motiva žene s ružom, preuzeto s web stranice <https://www.joanzunigatattoos.com/portfolio-tattoo-fayetteville-nc/>

Slika 15 Realističan prikaz motiva sove, preuzeto s web stranice

<https://www.ghost.hr/blog/stilovi-tetoviranja-cetvrti-dio>

Slika 16 Realističan prikaz motiva dječaka, preuzeto s web stranice

<https://www.ghost.hr/blog/stilovi-tetoviranja-cetvrti-dio>

Slika 17 Prikaz ptice u japanskom stilu, preuzeto s web stranice

<https://www.thetrendspotter.net/japanese-tattoo/>

Slika 18 Prikaz geishe u japanskom stilu, preuzeto s web stranice

<https://www.thetrendspotter.net/japanese-tattoo/>

Slika 19 Prikaz geishe u japanskom stilu, preuzeto s web stranice

<https://www.tattoofilter.com/p/281012>

Slika 20 Prikaz tetovaže maske u japanskom stilu, preuzeto s web stranice

<https://www.pinterest.com.mx/pin/para-citas-appointment-info-estepatattooemailcom-tattoo-tattoos-tatuaje-tatuajes-tatted-tattoo--465911523952540190/>

Slika 21 Prikaz djevice Marije u chicana stilu, preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/chicano-tattoos-for-men/>

Slika 22 Primjer chicana stila, preuzeto s web stranice <https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/chicano-tattoos-for-men/>

Slika 23 Prikaz tetovaže rukava chicana stilom, preuzeto s web stranice

https://www.dubuddha.org/category/chicano_tattoo/page/2/

Slika 24 Prikaz djevice Marije i anđela u chicana stilu, preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/chicano-tattoos-for-men/>

Slika 25 Prikaz fotoaparata u akvarel stilu, preuzeto s web stranice

<https://www.tatuantes.com/hr/estilos-de-tatuajes-acuarela-watercolor/>

Slika 26 Prikaz cvijeta u akvarel stilu, preuzeto s web stranice

<https://www.tatuantes.com/hr/estilos-de-tatuajes-acuarela-watercolor/>

Slika 27 Prikaz stabla u akvarel stilu, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 28 Prikaz pera u akvarel stil, preuzeto s web stranice <https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 29 Prikaz kostura u trashpolka stilu, preuzeto s web stranice <https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/trash-polka-tattoos-for-men/>

Slika 30 Prikaz tetovaže rukava u trashpolka stilu, preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/trash-polka-tattoos-for-men/>

Slika 31 Tetovaža prsa u trashpolka stilu, preuzeto s web stranice <https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/trash-polka-tattoos-for-men/>

Slika 32 Tetovaža ramena u trashpolka stilu, preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/trash-polka-tattoos-for-men/>

Slika 33 Tetovaža biomehaničkog stila – rukav, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 34 Tetovaža biomehaničkog stila – podlaktic, preuzeto s web stranice a

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 35 Tetovaža biomehaničkog stila preko cijelih leđa, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 36 Tetovaža biomehaničkog stila na leđima, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 37 Prikaz žene u ilustrativnom stilu, preuzeto s web stranice <https://outsons.com/best-illustrative-tattoo-ideas-you-have-to-see-to-believe/>

Slika 38 Prikaz prozora u ilustrativnom stilu, preuzeto s web stranice <https://outsons.com/best-illustrative-tattoo-ideas-you-have-to-see-to-believe/>

Slika 39 Prikaz portreta u ilustrativnom stilu, preuzeto s web stranice <https://outsons.com/best-illustrative-tattoo-ideas-you-have-to-see-to-believe/>

Slika 40 Tetovaža leđa u ilustrativnom stilu, preuzeto s web stranice <https://outsons.com/best-illustrative-tattoo-ideas-you-have-to-see-to-believe/>

Slika 41 Tetovaža lettering – “Carpe Diem”, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 42 Tetovaža lettering, preuzeto s web stranice <https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 43 Tetovaža lettering – “Blue Sky and Hard Rock”, preuzeto s web stranice

<https://www.dubuddha.org/category/lettering-tattoos/>

Slika 44 Tetovaža lettering – “Chloe”, preuzeto s web stranice

<https://www.dubuddha.org/category/lettering-tattoos/>

Slika 45 Tetovaža leđa u black and grey stilu, preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/black-and-grey-tattoos-for-men/>

Slika 46 Tetovaža podlaktice u black and grey stilu, preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/black-and-grey-tattoos-for-men/>

Slika 47 Tetovaža lava u black and grey stilu, preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/black-and-grey-tattoos-for-men/>

Slika 48 Tetovaža ramena u black and grey stilu , preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/black-and-grey-tattoos-for-men/>

Slika 49 Tetovaža trupa i ruku u oldschool stilu, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 50 Tetovaža podlaktice u oldschool stilu, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 51 Tetovaža u oldschool stilu – motiv muškarca, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 52 Tetovaža bedra u oldschool stilu, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 53 Tetovaža u newschool stilu – motiv paun, preuzeto s web stranice

<https://www.inkedmag.com/tattoo-artists/new-school-tattoos#gid=ci0235a1edd000278c&pid=screen-shot-2018-10-17-at-102238-am>

Slika 54 Tetovaža u newschool stilu – motiv mumija, preuzeto s web stranice

<https://www.inkedmag.com/tattoo-artists/new-school-tattoos#gid=ci0235a1edd000278c&pid=screen-shot-2018-10-17-at-102238-am>

Slika 55 Tetovaža u newschool stilu – motiv mačka, preuzeto s web stranice

<https://www.pinterest.com/pin/341710690453430496/>

Slika 56 Tetovaža u newschool stilu – motiv pokemona, preuzeto s web stranice

<https://www.inkedmag.com/tattoo-artists/new-school-tattoos#gid=ci0235a1edd000278c&pid=screen-shot-2018-10-17-at-102238-am>

Slika 57 Tetovaža ramena u surrealism stilu, preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/surrealism-tattoo-designs-for-men/>

Slika 58 Tetovaža u surrealism stilu – motiv portret, preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/surrealism-tattoo-designs-for-men/>

Slika 59 Tetovaža trupa i ruku u surrealism stilu, preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/surrealism-tattoo-designs-for-men/>

Slika 60 Tetovaža podlaktice u surrealism stilu, preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/surrealism-tattoo-designs-for-men/>

Slika 61 Tetovaža ruke u blackwork stilu, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 62 Tetovaža ruke u blackwork stilu – motiv cvjetovi, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 63 Tetovaža ruke u blackwork stilu – morski motiv, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 64 Tetovaža prsa u blackwork stilu, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 65 Tetovaža bedra u dotwork stilu, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 66 Tetovaža potkoljenice u dotwork stilu, preuzeto s web stranice

<https://hr.designuspro.com/tatu/vse-stili-tatu-s-primerami.html>

Slika 67 Tetovaža u dotwork stilu – motiv kompas/vuk, preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/dotwork-tattoo-designs-for-men/>

Slika 68 Tetovaža podlaktice u dotwork stilu, preuzeto s web stranice

<https://nextluxury.com/mens-style-and-fashion/dotwork-tattoo-designs-for-men/>

Slika 69 Tetovaža rukava u tribal stilu – prikaz sa svih strana, preuzeto s web stranice

<https://www.tattoosbag.com/70-fabulous-tribal-tattoos-on-full-sleeve/>

Slika 70 Tetovaža rukava u tribal stilu , preuzeto s web stranice

<https://www.wildtattooart.com/tribal-tattoos-men>

Slika 71 Tetovaža leđa u tribal stilu, preuzeto s web stranice

<https://www.wildtattooart.com/tribal-tattoos-men>

Slika 72 Tetovaža cijele ruke u tribal stilu – prikaz sa svih strana, preuzeto s web stranice

<https://www.wildtattooart.com/tribal-tattoos-men>

Slika 73 Tetovaža u stilu sketchwork – motiv vuka, preuzeto s web stranice

<https://tattooblend.com/40-fascinating-sketch-style-tattoo-designs/>

Slika 74 Tetovaža u stilu sketchwork – motiv psa, preuzeto s web stranice

<https://tattooblend.com/40-fascinating-sketch-style-tattoo-designs/>

Slika 75 Tetovaža u stilu sketchwork – motiv jednoroga, preuzeto s web stranice

<https://tattooblend.com/40-fascinating-sketch-style-tattoo-designs/>

Slika 76 Tetovaža u stilu sketchwork, preuzeto s web stranice [https://tattooblend.com/40-](https://tattooblend.com/40-fascinating-sketch-style-tattoo-designs/)

[fascinating-sketch-style-tattoo-designs/](https://tattooblend.com/40-fascinating-sketch-style-tattoo-designs/)

Slika 77 Ruke tetovirane žene, preuzeto s web stranice

<https://www.pinterest.com/maricadusper/traditional-croatian-tattoo/>

Slika 78 Tradicionalno tetoviranje žena, preuzeto s web stranice

<https://sciencesvoyages.wordpress.com/2015/03/31/divination-magic-and-religious-tattoos-in-bosnia/>

Slika 79 Tradicionalno tetoviranje ruku, preuzeto s web stranice

<https://heritagemanagement.org/traditional-tattoos-impressive-intangible-heritage-of-croats-in-bosnia-and-herzegovina/>

Slika 80 Primjeri tradicionalnih tetovaža u Bosni, preuzeto s web stranice

<https://www.croatiaweek.com/traditional-croatian-tattoos-meet-the-tattoo-artist-keeping-tradition-alive/>

Slika 81 Moderne hrvatske tradicionalne tetovaže, preuzeto s web stranice

<https://www.croatiaweek.com/traditional-croatian-tattoos-meet-the-tattoo-artist-keeping-tradition-alive/>

Slika 82 Tetovaža zmije na ruci, preuzeto s web stranice <https://nextluxury.com/tattoos/snake-arm-tattoo-ideas/>

Slika 83 Tetovaža lubanje na ruci, preuzeto s web stranice

<https://www.techinsider.ru/design/51522-samyne-neveroyatnye-tatuirovki-opticheskie-illyuzii/>

Slika 84 Tetovaža za parove, preuzeto s web stranice <https://salehere.co.th/articles/idea-couple-tattoo>

Slika 85 Tetovaža povezanosti s obitelji, preuzeto s web stranice

<https://www.tattoodo.com/tattoos/1047540>

Slika 86 Prikrivanje ožiljaka na obje dojke, preuzeto s web stranice

<https://www.mic.com/articles/124277/how-women-are-using-tattoos-to-celebrate-their-bodies-and-empower-themselves>

Slika 87 Prikrivanje ožiljaka na jednoj dojci, preuzeto s web stranice

https://www.instagram.com/brio_tattoo/?hl=hr

Slika 88 Olive Oatman, preuzeto s web stranice

<https://ar.pinterest.com/pin/570198002801410522/>

Slika 89 Plakat za cirkus, preuzeto s web stranice <https://elsaholland.com/2014/08/23/vintage-circus-and-tattoos/>

Slika 90 Tetovirana žena koja radi u cirkusu, preuzeto s web stranice

<https://elsaholland.com/2014/08/23/vintage-circus-and-tattoos/>

Slika 91 Žena koja tetovira, preuzeto s web stranice <https://www.newyorker.com/culture/photo-booth/a-secret-history-of-women-and-tattoo>

Slika 92 Tattoo studio, preuzeto s web stranice <https://inkppl.com/likbez/istoriya/tatuirovannaya-ledi-millie-hall>

Slika 93 Žensko tetovirano tijelo, preuzeto s web stranice <https://www.tattoodo.com/articles/the-art-of-tattooed-performers-from-vintage-freaks-to-suspension-art-6480>

Slika 94 Žena koja tetovira, preuzeto s web stranice <https://www.newyorker.com/culture/photo-booth/a-secret-history-of-women-and-tattoo>

Slika 95 Žena u tattoo salonu, preuzeto s web stranice

<https://www.newyorker.com/culture/photo-booth/a-secret-history-of-women-and-tattoo>

Slika 96 Sufražetkinja, preuzeto s web stranice <https://mamasuncut.com/feminist-female-tattoos-honor-women-history-month/>

Slika 97 Budućnost je žensko, preuzeto s web stranice <https://mamasuncut.com/feminist-female-tattoos-honor-women-history-month/>

Slika 98 Žena u svemiru, preuzeto s web stranice <https://mamasuncut.com/feminist-female-tattoos-honor-women-history-month/>

Slika 99 Razbiti patrijarhat, preuzeto s web stranice <https://mamasuncut.com/feminist-female-tattoos-honor-women-history-month/>

Slika 100 Unatoč tome, ona je ustrajala, preuzeto s web stranice

<https://mamasuncut.com/feminist-female-tattoos-honor-women-history-month/>

Slika 101 Budi dama, preuzeto s web stranice <https://mamasuncut.com/feminist-female-tattoos-honor-women-history-month/>

Slika 102 Bori se kao djevojka, preuzeto s web stranice <https://mamasuncut.com/feminist-female-tattoos-honor-women-history-month/>

Slika 103 Simbol Venere, preuzeto s web stranice <https://mamasuncut.com/feminist-female-tattoos-honor-women-history-month/>

Slika 104 Moje tijelo, moja pravila , preuzeto s web stranice <https://mamasuncut.com/feminist-female-tattoos-honor-women-history-month/>

Slika 105 Sestrinstvo, preuzeto s web stranice <https://mamasuncut.com/feminist-female-tattoos-honor-women-history-month/>

Slika 106 Moć djevojke, preuzeto s web stranice <https://mamasuncut.com/feminist-female-tattoos-honor-women-history-month/>

Slika 107 Tetovaža cvijeća na prsima, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 108 Tetovaža cvijeća na preponi, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 109 Tetovaža ruže na ruci, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 110 Tetovaža ruže na prsima, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 111 Tetovaža suncokreta na gležnju, preuzeto s web stranice <https://pulptastic.com/tattoo-ideas-for-women/>

Slika 112 Tetovaža suncokreta na ruci, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 113 Tetovaža srca na podlaktici, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 114 Tetovaža srca na ramenu, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 115 Tetovaža leptira na ruci, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 116 Tetovaža leptira na prsima, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 117 Tetovaža ptice na podlaktici, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 118 Tetovaža ptica na ramenu, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 119 Tetovaža zmaja na leđima, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 120 Tetovaža zmaja na bedru, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 121 Tetovaža zmije na rebrima, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 122 Tetovaža zmije na ramenu, preuzeto s web stranice <https://pulptastic.com/tattoo-ideas-for-women>

Slika 123 Tetovaža krune na ključnoj kosti, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 124 Tetovaža krune, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 125 Tetovaža hvatača snova na ramenu, preuzeto s web stranice <https://pulptastic.com/tattoo-ideas-for-women>

Slika 126 Tetovaža hvatača snova na rebrima, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 127 Tetovaža imena na ruci, preuzeto s web stranice <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/>

Slika 128 Tetovaža imena na podlaktici, preuzeto s web stranice

<https://hu.pinterest.com/pjay0363/saved/>

Slika 129 Tetovaža beskonačnosti na zapešću, preuzeto s web stranice

<https://business.google.com/website/jhowtatoepiercig>

Slika 130 Tetovaža beskonačnosti na podlaktici, preuzeto s web stranice

<https://www.pinterest.com/pin/761319511993662992/>

Slika 131 Tetovaža s natpisom na ruci, preuzeto s web stranice

<https://www.thetrendspotter.net/meaningful-tattoos/>

Slika 132 Tetovaža s natpisom na ključnoj kosti, preuzeto s web stranice

https://www.tattooip.com/htm/detail_img_mk/67/detail_135613.htm

16. Literatura:

Knjige:

1. De Mello, Margo. 2000. Bodies of Inscription. A Cultural History of the Modern Tattoo Community. NC: Duke University Press. Durham.
2. Borovac, Ivanka. 2007. Velika enciklopedija – čovjek. Mozaik knjiga. Zagreb.
3. Lamza Posavec, Vesna. 2021. Metodologija društvenih istraživanja: temeljni uvidi. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar. Zagreb.

Mrežni i elektronički izvori:

Hrčak-časopisi:

1. Herceg, Toni. 2017. Tetovaže katolika u srednjoj Bosni- simbolički ornament duha i tijela. Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru. Mostar. <https://hrcak.srce.hr/clanak/295416> (pristupljeno 18.5.2022.)
2. Haluga, Vesna; Sviličić Nikša. 2021. Istraživanje suvremene percepcije tradicijske tetovaže na primjeru tetovaža žena katolkinja iz Bosne i Hercegovine. Sveučilište Sjever, Varaždin/Koprivnica. <https://hrcak.srce.hr/clanak/377470> (pristupljeno 24.5.2022.)
3. Žaja, Nikola; Uzun, Suzana; Kozumplik, Oliver; Žakić Milas, Danijela; Mimica, Ninoslav. 2018. Život na Golom otoku kroz tetovaže. Klinika za psihijatriju Vrapče, Zagreb; Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Medicinski fakultet Osijek, Osijek; Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet, Zagreb. <https://hrcak.srce.hr/200581> (pristupljeno 24.5.2022.)
4. Jukić, Monika. 2013. Tradicionalno tetoviranje Hrvata u Bosni i Hercegovini - bocanje kao način zaštite od Osmanlija. Hrvatski studij Sveučilište u Zagrebu. Zagreb. [https://www.academia.edu/18927069/Tradicionalno tetoviranje Hrvata u Bosni i Hercegovini bocanje kao na%C4%8Din za%C5%A1tite od Osmanlija?pop_sutd=true](https://www.academia.edu/18927069/Tradicionalno_tetoviranje_Hrvata_u_Bosni_i_Hercegovini_bocanje_kao_na%C4%8Din_za%C5%A1tite_od_Osmanlija?pop_sutd=true) (pristupljeno 29.5.2022.)

5. Marinović, Valentina; Skelin, Marta; Uzun, Suzana; Kozumplik, Oliver; Mimica, Ninoslav. 2012. S ponosom nosim tetovažu Vrapče. Klinika za psihijatriju Vraoče, Zagreb; Medicinski fakultet Sveučilište u Zagrebu. Zagreb. <https://hrcak.srce.hr/272107> (pristupljeno 29.5.2022.)

Internet stranice:

1. 170 Best Tattoos for Women in 2022 (Trending). <https://herflawlesslife.com/tattoos-for-women/#sunflower-tattoos> (pristupljeno 31.5.2022.)
2. Mehta, Vlnita. 2017. 3 Things Getting a Tattoo May Reveal About You. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/head-games/201709/3-things-getting-tattoo-may-reveal-about-you> (pristupljeno 31.5.2022.)
3. Marina, Gradinac. 2010. Tetoviranje- trend, tradicija, ritual ili nešto drugo. <https://www.vasezdravlje.com/zdrav-zivot/tetoviranje-trend-tradicija-ritual-ili-nesto-drugo> (pristupljeno 28.5.2022.)
4. Razzal, Katie. 2013. Tattoos – a secret history of female body art. <https://www.channel4.com/news/tattoos-a-secret-history-of-female-body-art> (pristupljeno 17.5.2022.)
5. Kreeger, Andrew. 2020. 27 Powerful Tattoos to Celebrate Women’s History Month. <https://mamasuncut.com/feminist-female-tattoos-honor-women-history-month/> (pristupljeno 17.5.2022.)
6. Vlaho, Vlatko. 2020. Stilovi tetoviranja, prvi dio. <https://www.ghost.hr/blog/stilovi-tetoviranja> (pristupljeno 5.5.2022.)
7. Vlaho, Vlatko. 2020. Stilovi tetoviranja, drugi dio. <https://www.ghost.hr/blog/stilovi-tetoviranja-dio-drugi> (pristupljeno 28.5.2022.)
8. Vlaho, Vlatko. 2020. Stilovi tetoviranja, treći dio. <https://www.ghost.hr/blog/stilovi-tetoviranja-dio-treci> (pristupljeno 28.5.2022.)

9. Vlaho, Vlatko. 2020. Stilovi tetoviranja, četvrti dio. <https://www.ghost.hr/blog/stilovi-tetoviranja-cetvrti-dio> (pristupljeno 30.5.2022.)
10. Tkalčić, Marina. 2013. Od stigmatizacije i subverzivnosti do osnaživanja i modnoga trenda. <https://www.libela.org/prozor-u-svijet/3797-od-stigmatizacije-i-subverzivnosti-do-osnazivanja-i-modnoga-trenda/> (pristupljeno 30.5.2022.)
11. Holmes, Dominique. 2018. Tattoos: A statement of empowerment for radical women. <https://hundredheroines.org/featured/empowerment/> (pristupljeno 2.5.2022.)
12. Zelinger, Julie. 2015. How Women Are Using Tattoos to Celebrate Their Bodies and Empower Themselves. <https://www.mic.com/articles/124277/how-women-are-using-tattoos-to-celebrate-their-bodies-and-empower-themselves> (pristupljeno 15.5.2022.)
13. Tetoviranje. 2021. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=61058> (pristupljeno 27.5.2022.)
14. 75 Best Tattoo Ideas For Women (2022) <https://pulptastic.com/tattoo-ideas-for-women/> (pristupljeno 20.5.2022.)
15. Švob, Veronika. 2021. Hrvatske tradicionalne tetovaže sve su veći trend. Komentiraju ga tattoo majstori i umjetnica OKO. <https://super1.telegram.hr/look/hrvatske-tradicionalne-tetovaze-trend-sve-su-veci-trend-komentiraju-ga-tattoo-majstori-i-umjetnica-oko/> (pristupljeno 25.5.2022.)
16. Heller, Steven. 2013. The Colorful, Subversive History of Women Getting Tattoos. <https://www.theatlantic.com/sexes/archive/2013/04/the-colorful-subversive-history-of-women-getting-tattoos/274658/> (pristupljeno 25.5.2022.)
17. Dalke, Anne; Blankenship, Laura. 2015. Technology of Ink: A study of the implications of tattoos on gender identity. <https://gandt.blogs.brynmawr.edu/web-papers/final-papersprojects/technology-of-ink-a-study-of-the-implications-of-tattoos-on-gender-identity/> (pristupljeno 24.5.2022.)

Diplomski radovi:

1. Trgovčević, Tena. 2021. Tijelo kao slikovnica. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilište u Zagrebu. Zagreb. 82 str.
2. Dadić, Nikolina. 2017. Komunikacijski aspekt ukrašavanja tijela u zapadnoj kulturi. Diplomski rad. Sveučilište Sjever. Varaždin. 77 str.
3. Hustić, Karla. 2013. Tetoviranje u prapovijesti i doprinos otkrivanju ove prakse u vučedolskoj kulturi. Filozofski fakultet Sveučilište u Zagrebu. Zagreb. 48 str.
4. Kovačić, Maja. 2016. Tragovi identiteta-kultura tetoviranja. Učiteljski fakultet Sveučilište u Zagrebu. Zagreb. 63 str.